Kongo-Kinshasa

https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/afrika/kongo-kinshasa/

Det väldiga Kongo-Kinshasa är till ytan Afrikas näst största land. Gränserna stakades ut under kolonialtiden utan hänsyn till invånarna i de traditionella riken som tvingades samman. Än i dag lever befolkningen med konsekvenserna av det som hände då. Landet är rikt på naturresurser men krig och konflikter, korruption och dåligt ledarskap har hämmat utvecklingen och majoriteten av invånarna lever under fattiga, svåra förhållanden.

Kongo-Kinshasa – Geografi och klimat

Kongo-Kinshasa är det näst största landet i Afrika, efter Algeriet. Det upptar en stor del av Afrikas inland och har bara en kort kuststräcka, fyra mil lång, vid Kongoflodens mynning i Atlanten i väster. Kongo är till ytan fem gånger så stort som Sverige och gränsar till nio länder. Klimatet är tropiskt med hög luftfuktighet och relativt hög temperatur året om.

Landet heter formellt Demokratiska republiken Kongo, men för att inte förväxlas med grannlandet Republiken Kongo kallas det ofta Kongo-Kinshasa (och grannen Kongo-Brazzaville). På engelska används ofta även förkortningen DRC och på franska RDC.

Kongoflodens väldiga bäcken dominerar landet och utgör med sina bifloder ett vidsträckt nätverk av segelbara vattenvägar. Floden är världens näst största räknat i vattenvolym, efter Amazonfloden i Sydamerika, och viktig för vattenförsörjningen i Afrika.

Kongobäckenet är öppet mot norr och nordväst och avgränsas av högplatåer i söder samt berg i öster, bland annat Ruwenzorimassivet och Virungavulkanerna. En av de åtta vulkanerna, den 3 470 meter höga Nyiragongo, hade ett stort utbrott 2002 som förstörde delar av staden Goma, tog 250 människoliv och tvingade 400 000 människor på flykt. 2021 kom ännu ett utbrott som orsakade stor förödelse, men som inte krävde lika många dödsoffer som 2002.

Den östafrikanska gravsänkan Great Rift Valleys randberg sammanfaller till stor del med landets östgräns mot Stora sjöarnas område. Tanganyikasjön utgör gräns mot Tanzania och Burundi, Kivusjön mot Rwanda och Albertsjön samt Edwardsjön mot Uganda.

Huvudstaden Kinshasa ligger vid Kongofloden drygt 30 mil öster om Atlantkusten. Därifrån är det drygt 150 mil fågelvägen till staden Lubumbashi i sydöst och lika långt till Bukavu i öster, som gränsar till Rwanda.

Regnskogsområdet som sträcker sig in i grannländerna är världens näst största – efter Amazonas. Här finns över 600 trädslag, fler än 1 000 fågelarter och över 1 300 fjärilssorter. Skogen fungerar också som en enorm ”lunga” som producerar syre och fångar upp koldioxid, vilket är av stor betydelse för klimatet i världen. Den stora skogsavverkningen i landet är därför ett globalt problem. 2022 beräknades förlusten av skog i Kongo-Kinshasa ha varit den näst största i världen (se även Jordbruk och industri).

Klimat

Klimatet är tropiskt med hög luftfuktighet och relativt hög temperatur året om. De två tredjedelar av landet som ligger söder om ekvatorn har regntid i stort sett mellan november och mars, då det är torrtid norr om ekvatorn. Det förekommer stora lokala variationer och vissa områden har dubbla perioder av regn- och torrtid.

Kring huvudstaden Kinshasa är det normalt torrt väder från slutet av maj till början av oktober och regnperiod under resten av året, med undantag för några veckor i januari–februari. Under regntiden är klimatet pressande med häftiga regnskurar flera gånger i veckan, ofta i samband med åska.

Läs om klimatförändringar i Kongo-Kinshasa i Naturtillgångar, energi och miljö.

Om våra källor

FAKTA – GEOGRAFI OCH KLIMAT

Yta
2 344 885 km2 (2022)

Tid
svensk + 1 timme

Angränsande land/länder
Uganda, Rwanda, Burundi, Tanzania, Zambia, Angola, Kongo-Brazzaville, Centralafrikanska republiken, Sydsudan

Huvudstad med antal invånare
Kinshasa 16,3 miljoner [1]

Övriga större städer
Mbuji-Mayi 2,8 miljoner, Lubumbashi 2,7 miljoner, Kananga 1,6 miljoner, Kisangani 1,4 miljoner, Bukavu 1,2 miljoner [2]

Högsta berg
Margherita (högsta delen av Mount Stanley, beläget på gränsen till Uganda) (5 109 meter över havet)

Viktiga floder
Kongofloden

Största sjö
Tanganyikasjön

Medelnederbörd/månad
Kinshasa 236 mm (nov), 1 mm (juli)

Medeltemperatur/dygn
Kinshasa 27 °C (april), 22 °C (juli)

1. FN-uppskattning 2023, gäller hela storstadsområdet
2. med förorter, FN-uppskattning 2022

Källor

Kongo-Kinshasa – Befolkning och språk

Kongo-Kinshasas befolkning brukar delas in i minst 200 folkgrupper. Invånarna är ojämnt fördelade över den enorma landytan och stora områden i landets inre är obebodda. Befolkningen ökar snabbt och nästan hälften av invånarna är under 14 år.

Över hälften av invånarna beräknas bo i byar på landsbygden, men folkomflyttningar under de många krigsåren och bristfällig offentlig förvaltning gör alla befolkningsuppgifter osäkra.

De flesta av de etniska grupperna är bantufolk, det vill säga de talar språk som tillhör den stora familjen bantuspråk. I norr och öster bor folk som talar nilo-sahariska språk. Pygméerna i öster utgör en särskild grupp, kallad batwa eller twa, och betraktas som ursprungsfolk. Deras ursprungsspråk har i princip dött ut och de talar i dag samma språk som grannfolken. Kongos fyra största folkgrupper är bantufolken mongo, luba och kongo (eller bakongo) samt mangbetu-azande som talar nilo-sahariska språk. Dessa grupper utgör tillsammans omkring halva befolkningen.

Etniskt våld

Etniska motsättningar har ofta blossat upp på olika håll i landet, ibland iscensatta av politiker. Den statsunderstödda hetsen mot folkgruppen banyamulenge under 1990-talet bidrog till att utlösa både den revolt som ledde till att diktatorn Mobutu Sese Seko störtades 1997 och det efterföljande inbördeskriget 1998–2003 (se Modern historia). Banyamulenge är ett tutsifolk som i huvudsak lever i de östliga Kivuprovinserna. Sydkivu och delar av Nordkivu, gränsar mot Rwanda och Burundi, länder där motsättningar mellan folkgrupperna tutsi och hutu lett till inbördeskrig, etnisk rensning och folkmord.

Många flyktingar

Strider i framför allt östra Kongo har drivit många hundratusen människor på flykt, både inom landet och utomlands. IOM, FN:s internationella migrationsorganisation, beräknade i oktober 2023 att det fanns omkring sju miljoner internflyktingar, flest hittills, varav merparten i öster. Drygt en miljon kongoleser har flytt utomlands, varav ungefär hälften till Uganda. Samtidigt finns det över en halv miljon flyktingar från grannländerna i Kongo-Kinshasa. De flesta av dem har sina rötter i Rwanda men från 2013 har allt fler anlänt från Centralafrikanska republiken, Sydsudan och Burundi.

Krigets offer

De två stora inbördeskrigen (1996–1997 och 1998–2003) och de fortsatta oroligheterna har orsakat ett enormt mänskligt lidande. Uppskattningarna av hur många dödsoffer som krävts varierar men ligger vanligen mellan 3 miljoner och 5,5 miljoner. Fler människor har dött av sjukdomar och umbäranden orsakade av kriget än i direkta strider. I början av 2023 beräknades drygt 26 miljoner människor vara i behov av nödhjälp.

Våldet i framför allt östra Kongo har fortsatt. Enbart under det första halvåret 2023 dödades uppemot 3 000 civila i krigshandlingar i den östra delen av landet enligt människorättsorganisationer.

Språk

Franska är officiellt språk och sedan (den belgiska) kolonialtiden det som främst används inom förvaltning, näringsliv och utbildningsväsen. Av de över 200 språk som talas i landet har fyra officiell status som nationella språk: swahili, tshiluba, lingala och kikongo (kituba). Efter självständigheten från Belgien fick lingala dominerande ställning genom att vara militärens, administrationens och utbildningsväsendets gemensamma språk. Det talas allmänt i Kinshasa.

Om våra källor

FAKTA – BEFOLKNING OCH SPRÅK

Befolkning
luba, kongo, mongo, mangbetu-azande med flera

Antal invånare
102 262 808 (2023)

Antal invånare per kvadratkilometer
42 (2021)

Andel invånare i städerna
47 procent (2022)

Nativitet/födelsetal
41,7 per 1000 invånare (2022)

Mortalitet/dödstal
9,4 per 1000 invånare (2022)

Befolkningstillväxt
3,2 procent (2023)

Fertilitetsgrad
6,2 födda barn per kvinna (2021)

Andel kvinnor
50,4 procent (2022)

Förväntad livslängd
59 år (2021)

Förväntad livslängd för kvinnor
62 år (2021)

Förväntad livslängd för män
57 år (2021)

Språk
franska är officiellt språk [1]

1. i landet talas också över 200 lokala språk därav fyra nationella: swahili, tshiluba, lingala och kikongo

Källor

Kongo-Kinshasa – Religion

De flesta kongoleser är kristna. 40–50 procent av befolkningen är katoliker och en ungefär lika stor andel är protestanter. Katolska kyrkan är i dag en viktig politisk kraft, men den och många protestantiska samfund bedriver också omfattande social verksamhet med bland annat sjukhus, kliniker och skolor.

Under kolonialstyret som varade fram till 1960 var katolska kyrkan allierad med den belgiska kolonialmakten. Efter självständigheten förändrades kyrkans förhållande till staten och blev i stället en av dess främsta kritiker. Kuppmakaren och sedermera presidenten Mobutu Sese Seko, som styrde landet mellan 1965 och 1997, försökte förgäves beröva kyrkan dess makt men den behöll sitt inflytande, särskilt inom skolväsendet.

Katolska kyrkan är i dag en av få krafter som har moralisk auktoritet att kunna utmana landets elit. Kardinal Laurent Monsengwo Pasinya spelade en ledande roll i kyrkans opposition till Joseph Kabila, president 2006–2019. Han kritiserade öppet det utbredda våldet, inte minst efter dödsskjutningar under de protester som hölls utanför flera kyrkor i slutet av 2017. Även under Félix Tshisekedi, som tog över presidentposten 2019, har katolska ledare ofta ställt sig i spetsen för politiska och sociala protester. De har samtidigt regelbundna möten med presidenten och regeringen för att diskutera frågor som rör mänskliga rättigheter, utbildning och säkerheten i landet.

Katolska kyrkan har även därefter fortsatt att försöka påverka politiken. När påve Franciskus besökte Kongo-Kinshasa 2023, i det första påvebesöket i landet sedan 1985, uppmanade han de katolska biskoparna att även tänka på folkets villkor. Under sitt besök mötte han även offer för våldsamheterna i Kongo-Kinshasas östra delar och fördömde dem som utför övergreppen, men också dem som plundrar landets rikedomar.

De protestantiska kyrkornas politiska utveckling var den motsatta. År 1878 grundades den första protestantiska missionsstationen av brittiska baptister. Missionärerna, från bland annat Skandinavien, kritiserade tidigt kolonialmaktens övergrepp mot befolkningen (se Äldre historia) men efter självständigheten stödde flera protestantiska ledare Mobuturegimen.

Till de protestantiska samfunden räknas den inhemska kimbanguistkyrkan, grundad 1921 av den karismatiske predikanten Simon Kimbangu. Han skapade rykte om sig att kunna bota sjuka och uppväcka de döda. Kimbanguistkyrkan ställde stränga krav på sina anhängare och lyckades på kort tid få bort mer av traditionella föreställningar, som häxtro och seder som mångfgifte, än vad europeiska missionärer hade förmått under decennier.

En förklaring till kimbanguistkyrkans snabba spridning var att den hade en nationalistisk framtoning. Kolonialmakten dömde Kimbangu till döden 1921 och förbjöd hans kyrka. Straffet omvandlades till livstids fängelse men även från fängelset beföll Kimbangu ett starkt inflytande över anhängarna fram till sin död 1951 och hans samfund bedrev underjordisk verksamhet mot kolonialmakten. Kyrkan erkändes av statsmakten 1959 och kom sedermera att stå Mobuturegimen nära. Den blev medlem av Kyrkornas världsråd 1969, men sedermera utesluten 2021 på grund av sin udda lära. Under president Tshisekedi har kimbanguistkyrkan ökat sitt politiska inflytande. Uppgifter om hur många troende kyrkan samlar varierar kraftigt. En vanlig uppgift är ungefär en tiondel av befolkningen.

Vid sidan av kristendomen har en stor del av befolkningen fortsatt att utöva traditionella religioner med inslag av animism (andetro).

I landet bor även en liten grupp muslimer (uppgifter om hur stor andel av invånarna som är muslimer varierar mellan 1,5 och 9 procent). Islamistiska rebeller i provinsen Nordkivu i öster begår grova övergrepp mot civilbefolkningen. De flesta av offren är kristna, men även muslimer drabbas. Muslimska ledare som kritiserar islamisterna riskerar att utsättas för hämndattacker.

Religionsfrihet stadgas i författningen och respekteras vanligtvis.

Om våra källor

Kongo-Kinshasa – Utbildning

Efter årtionden av ekonomisk vanskötsel och blodiga konflikter är skolväsendet i Kongo-Kinshasa svårt eftersatt. Barnen ska börja skolan vid sex års ålder och formellt är det första sexåriga stadiet obligatoriskt men i praktiken får många barn, framför allt i konfliktområdena, ingen undervisning alls.

Skolsystemet präglas av dålig kvalitet, dålig infrastruktur och lågt skoldeltagande. Enligt den amerikanska biståndsorganet USAID går omkring 3,5 miljoner barn inte i skolan. En av de främsta orsakerna är våld och oro som har fortsatt trots att det på pappret råder fred i landet sedan 2003. Särskilt i Kivuprovinserna i öster har skolor vandaliserats, plundrats eller intagits av milisgrupper som använt dem som förläggningar och ofta förstört inredning och material. Föräldrar är rädda för att låta sina barn gå till skolan och lärarfrånvaron är hög på grund av rädslan för attacker och det allmänt dåliga säkerhetsläget.

Utbredd fattigdom är också ett problem. Skolan ska vara avgiftsfri men föräldrarna måste ofta betala lärarlöner och skolmaterial. Det råder stor brist på skollokaler och utbildade lärare.

En knapp tredjedel av barnen beräknas fortsätta till den tvåårige motsvarigheten till högstadiet och det fyraåriga gymnasiet, i huvudsak i städerna. Fler pojkar än flickor går i de högre klasserna.

Religiösa samfund har spelat en avgörande roll för framväxten av ett skolsystem. Under kolonialtiden tillhandahöll både katolska och protestantiska församlingar undervisning och byggde skolor i de områden där de verkade. I mitten av 1970-talet slöt staten och landets fyra största religiösa samfund ett avtal som innebar att församlingar fortsatt får driva skolundervisning så länge de följer den nationella läroplanen och andra regler för exempelvis klasstorlek och lärarbehörighet. En viktig punkt i avtalet är att skolorna är statliga även om de drivs av religiösa organisationer. Flera religiösa samfund har kopplingar utomlands vilket är en viktig del av skolornas finansiering.

Regeringen lägger mindre pengar på utbildning än vad afrikanska länder söder om Sahara vanligtvis gör.

Det finns nationella universitet i Kinshasa, Lubumbashi, Kisangani och Goma. Det finns också en rad privata och regionala universitet och högskolor runt om i landet och sammanlagt beräknas drygt 500 000 kongoleser läsa på universitetsnivå. De familjer som har råd skickar ofta sina barn att studera utomlands.

Om våra källor

FAKTA – UTBILDNING

Läs- och skrivkunnighet
80,0 procent (2021)

Andel barn som börjar grundskolan
36,8 procent (1999)

Antal elever per lärare i grundskolan
33 (2015)

Offentliga utgifter för utbildning i andel av BNP
2,7 procent (2021)

Offentliga utgifter för utbildning i andel av statsbudgeten
18,4 procent (2022)

Källor

Kongo-Kinshasa – Sociala förhållanden

Det ekonomiska och sociala kaoset och de väpnade konflikterna under de senaste årtiondena har slagit hårt mot befolkningen. Situationen är fortfarande svår, med utbrett våld, djup fattigdom och brist på offentlig service, särskilt i de östra delarna.

Kongo-Kinshasa ligger på plats 180 av 193 länder som listas i FN:s senaste index över mänsklig utveckling (se hela listan här). Landet bedöms ha en "låg utvecklingsnivå", den lägsta av fyra kategorier i världen.

Cirka tre fjärdedelar av befolkningen lever under gränsen för extrem fattigdom, det vill säga på mindre än motsvarande 1,90 amerikanska dollar om dagen. 2020 var det drygt 21 miljoner kongoleser som inte hade tillräckligt med mat för dagen och 3,5 miljoner barn beräknades vara akut undernärda, enligt FN:s livsmedelsprogram WFP.

Hjälporganisationen Rädda barnen klassade 2015 Kongo-Kinshasa som det näst sämsta landet i världen för mödrar. Vid en jämförelse bland 179 länder när det gäller mödrahälsa, barnadödlighet, kvinnors utbildningsnivå samt deras inkomster och samhällsställning var det bara Somalia som placerade sig efter Kongo.

Sjukhus och vårdcentraler har stor brist på personal och utrustning och har svårt att betala ut löner. Patienterna måste ofta själva hålla sig med mediciner. Utanför Kinshasa finns knappt någon tillgång till modern sjukvård. Sjukdomar har förvärrats på grund av hunger och svält.

Det stora inbördeskriget 1998–2003 och konflikterna som följt därefter, främst i öst och nordöst, beräknas ha krävt mellan 3 miljoner och 5,5 miljoner människors liv, direkt eller indirekt.

Knappt hälften av befolkningen har enligt Världsbanken tillgång till rent dricksvatten, men skillnaderna mellan städerna och landsbygden är stor. Endast en femtedel av kongoleserna har tillgång till toaletter.

Vaccinationskampanjer upphörde under inbördeskriget, vilket bidrog till ökad spridning av sjukdomar som mässling, hjärnhinneinflammation och tuberkulos. Vid flera tillfällen har mässlingsepidemier brutit ut, senast 2019, då över en kvarts miljon människor insjuknade och över 7 000 avled i sjukdomen. Malaria, tyfus och kolera fortsätter att kräva många människoliv. I september 2023 började en ny, mer dödlig, variant av infektionssjukdomen mpox spridas i landet. Mellan januari och juli 2024 smittades mer än 11 000 människor och omkring 450 dog. Värst drabbat var den västra provinsen Equateur.

Hiv/aids är ett problem, även om andelen smittade är betydligt lägre än i framför allt grannländerna söderut. FN-organet UN Aids beräknar att omkring 450 000 människor i åldersintervallet 15 till 49 år bär på hivviruset eller har utvecklat aids, vilket motsvarar cirka 0,7 procent av befolkningsgruppen (2021). Av dessa var drygt två av tre kvinnor. Enligt UN Aids beräknas cirka två tredjedelar av alla hivsmittade över 15 år få behandling för sjukdomen, och när det gäller barn omkring en fjärdedel. Det är också fler män än kvinnor som får bromsmediciner.

Den offentliga sektorns sammanbrott gör att alla statistiska uppgifter är rena gissningar. I områden som drabbats särskilt hårt av kriget befaras andelen hivsmittade kvinnor vara betydligt högre än vad siffrorna ovan antyder, inte minst på grund av de systematiska våldtäkter som begås av soldater på alla sidor av konflikten.

2017 rapporterades om ett mindre utbrott av den smittsamma virussjukdomen ebola i ett otillgängligt område på landsbygden i provinsen Bas-Uele. Ett år senare avled 33 människor i sjukdomen i Equateurprovinsen i nordvästra delen av landet. Sjukdomen ebbade ut men nya fall av ebolasmittan upptäcktes i provinsen 2020.

Mellan 2018 och 2020 avled cirka 2 800 människor av ebola i östra Kongo-Kinshasa, mest utsatta var Beniregionen i Nordkivu och den närbelägna Ituri-provinsen. Under 2020 utlyste FN internationellt krisläge på grudn av sjukdomen. Under utbrottet användes nya läkemedel i behandling av patienterna. Det fortsatta våldet i området och den djupa misstro som finns mot myndigheterna försvårade arbetet med att bekämpa sjukdomen och upptäcka nya sjukdomsfall (läs mer om det här). 2019 riktades hundratals attacker mot vårdinrättningar och dess personal. Våldet fördröjde arbetet med att vaccinera befolkningen. Många kongoleser tror inte heller att sjukdomen existerar.

När covid-19 började spridas i början av 2020 utlyste president Tshisekedi undantagstillstånd och gränserna stängdes.

Homosexualitet är inte förbjuden i Kongo-Kinshasa, till skillnad från många andra länder i Afrika. Men acceptansen är låg och ämnet tabubelagt. På senare år har flera förslag om att kriminalisera homosexualitet lagts fram. Hbtq-personers rättigheter debatteras annars sällan öppet. Det finns inga lagar som ger homosexuella par rättsligt skydd.

Ett svårt socialt problem som fått stor uppmärksamhet är de många våldtäkter som begås i landet. Det sexuella våldet har blivit en del av krigföringen främst i östra Kongo. Värst drabbade är kvinnor men även barn och män utsätts. Milismän och soldater begår systematiskt sexuella övergrepp som ofta är mycket brutala, med inslag av tortyr, och lämnar offren med svåra skador. Få fall när domstol, även om fler har lagförts på senare år jämfört med tidigare. Den kongolesiske gynekologen och kirurgen Denis Mukwege fick Nobels fredspris 2018 för sitt arbete mot sexualiserat våld som vapen i krig och konflikter. Han driver Panzisjukhuset i Bukavu i Sydkivu där våldtagna kvinnor kan få vård och ställde 2023 även upp i presidentvalet.

I början av 00-talet kom de första anklagelserna att även FN-soldater utnyttjat kvinnor och unga flickor sexuellt. Liknande anklagelser mot utländska trupper har forsatt rapporteras med jämna mellanrum.

Kvinnor har en utsatt situation även utanför konfliktområden. Särskilt på landsbygden är kvinnor diskriminerade, trots att alla kongoleser ska vara lika inför lagen. Många kvinnor gifter sig innan de har fyllt 18 år (myndighetsålder för båda könen), även om det i juridisk mening är förbjudet. I de flesta fall betraktas mannen som familjens överhuvud.

Abort är tillåten när graviditeten är ett resultat av våldtäkt eller incest eller när kvinnans fysiska eller psykiska hälsa är i fara.

Svåra levnadsförhållanden och social misär har lett till hög kriminalitet i stora delar av landet, i synnerhet i de stora städerna och de krigshärjade provinserna i öster.

Kongo beskrevs i september 2023 av Unicef som det troligen värsta landet att leva i för barn. Förfärande många barn rekryteras som soldater till miliser och utsätts för sexuella och andra våldsamma övergrepp.

Om våra källor

FAKTA – SOCIALA FÖRHÅLLANDEN

Andel invånare med tillgång till dricksvatten från en kontrollerad källa
46 procent (2020)

Andel invånare med tillgång till toaletter
15,4 procent (2020)

Andel hiv-smittade bland vuxna (15–49 år)
0,7 procent (2021)

Spädbarnsdödlighet
62 per 1000 födslar (2021)

Offentliga utgifter för hälsovård i andel av BNP
4,1 procent (2020)

Offentliga utgifter för hälsovård per invånare
21 US dollar (2020)

Andel kvinnor i parlamentet
13 procent (2023)

Källor

Kongo-Kinshasa – Kultur

Kongo-Kinshasa har rika kulturella traditioner och många folkgrupper är framstående inom träsnideri, konsthantverk, skulptur, måleri, musik och dans. I slutet av 2010-talet höjdes allt fler röster för att kräva att kulturskatter som förts ut ur landet under kolonialtiden ska lämnas tillbaka.

I den traditionella musiken används bland annat harpor, lutor, xylofoner och särskilt trummor. Populärmusiken, soukous, blandar traditionella rytmer och instrument med influenser från andra kontinenter. Särskilt stort inflytande under kolonialtiden hade kubansk och annan latinamerikansk dansmusik. Från 1960-talet och senare har kongolesisk musik lånat mycket från västerländsk rock. Soukousmusiken utvecklades på klubbar i Kinshasa och spreds över världen, särskilt sedan många av de populäraste artisterna emigrerat i början av 1990-talet. Bland de största soukousartisterna kan nämnas Sam Mangwana som haft flera olika band bland annat African All Stars och Festival des Maquisards, Papa Wemba (som avled 2016), gruppen Viva la Musica, sångaren Kanda Bongo Man, sångerska Tshala Muana (1958–2022) och gitarristen Diblo Dibala.

Staff Benda Bilili, är en musikgrupp där de flesta har fysiska funktionshinder och tidigare levde på härbärgen eller på gatan. Bandet har varit verksamt sedan 2005 och gjorde internationell succé efter att den första skivan Très släpptes 2009. En dokumentärfilm om bandmedlemmarnas historia och karriär har visats på biografer världen över. Några år senare splittrades bandet och två av ursprungsmedlemmarna spelar nu i gruppen Mbongwana Star.

2021 sattes den kongolesiska varianten av musiken och dansen rumba upp som ett kulturellt världsarv av FN:s kulturorgan Unesco. Själva ordet rumba kommer från kikongaspråket och betyder navel.

Hösten 2011 hade den första spelfilmen som producerats i landet på 25 år premiär: Viva Riva! i regi av Djo Tunda Wa Munga.

Någon äldre skriven litteratur finns inte, men däremot en rik muntlig tradition av sånger, sagor, myter och ordspråk. Den moderna skönlitteraturen har utvecklats snabbt och är vanligtvis skriven på lingala eller franska. Fiston Mwanza Mujilas debutroman *Tram 83* är översatt till svenska, bland andra välkända författare finns Koli Jean Bofane, Clémentine Nzuji, Kama Kamanda och barnboksförfattaren Dominique Mwankumi.

Under kolonialtiden fördes mängder av konst- och kulturföremål ut ur landet och hamnade så småningom hos konstsamlare och på museum i Europa. Regeringen i Kongo-Kinshasa har krävt att den forna kolonialmakten Belgien återbördar Kongos kulturskatter. Debatten aktualiserades i samband med återinvigningen av Afrikamuseet utanför Bryssel 2018. Det finns även privata initiativ med samma målsättning. Affärsmagnaten och konstsamlaren Sindika Dokolo (som avled 2020) hade under många år spårat och köpt upp afrikanska konstföremål som tagits från kolonierna. Även den kongolesiske aktivisten Emery Mwazulu Diyabanza har blivit känd för sin kampanj med krav på att förlorade kulturföremål förs tillbaka till sina ursprungsländer. Han dömdes 2020 till böter för att ha försökt stjäla kulturföremål från Tchad som ingår i samlingarna på museet Quai Branly i Paris. Diyabanza förklarade att aktionen var ett sätt att dra uppmärksamhet till föremålets afrikanska ursprung.

I juni 2022, i samband med det belgiska kungaparets statsbesök blev det klart att Belgien skulle återlämna 84 000 konstföremål som Belgien till Kongo-Kinshasa.

Om våra källor

Kongo-Kinshasa – Seder och bruk

Kongo-Kinshasa är ett mångkulturellt samhälle med vitt skilda lokala traditioner och sedvänjor i olika delar av landet. Religionen och det franska språket är två saker som förenar befolkningen.

Att det råder en utbredd fattigdom betyder inte att det är acceptabelt att en utländsk besökare klär sig slarvigt i möten med kongoleser. Generellt är umgänget mellan människor avspänt, och reglerna för klädseln inskränker sig i stort sett till att man ska vara ren och prydlig. Jeans anses inte prydliga i mer officiella sammanhang och kvinnor i kortbyxor anses utmanande.

Ju närmare bekanta kongoleser är, desto mer fysisk kontakt förekommer det mellan dem. När man skakar hand med en vän kan man samtidigt hålla sin andra hand om vännens överarm eller klappa vännen på axeln. En utländsk man bör dock undvika att röra vid en kongolesisk kvinna, utöver handhälsningen.

Humor uppskattas i konversationen. Ett säkert sätt att vinna sympati är att skämta om sig själv, men inte så intimt och avslöjande att man förlorar omgivningens respekt.

De flesta människor är troende men det finns inga större religiösa motsättningar inom landet och religion är inte något hett diskussionsämne. Däremot bör man vara försiktig med att ställa frågor om krigen. De många krigsåren, och de svåra umbäranden de medförde, gör att nästan alla kongoleser har personliga erfarenheter som är plågsamma att ta upp med främlingar.

Krigen gjorde också etnicitet till en ytterst känslig fråga. I delar av landet kan det fortfarande vara livsfarligt att tillhöra “fel” etnisk grupp i ett visst sammanhang. Utlänningar som till exempel ska anställa inhemsk personal vid ett företag bör rekrytera sina anställda bland olika grupper för att ställa sig neutrala och dessutom kunna hålla sig bättre informerade om det lokala läget.

Som i alla andra länder ägnas de stora helgerna framför allt åt att äta god mat. Moambe är en klassisk kongolesisk kryddig sås gjord på palmnötter eller jordnötter och som ofta serveras till stekt kyckling. I brist på kyckling kan vilken sorts kött som helst passa. Chikwanga är en rätt som tillagas av kassavarot och serveras inlindad i bananblad. Fufu är en av de vanligaste kongolesiska stapelfödorna, gjord av kassavamjöl och serverad till vilken mat som helst, ungefär som potatis eller ris.

Julen är den största helgen och de flesta firar den i december medan anhängarna av kimbanguistkyrkan (se Religion) firar jul den 25 maj eftersom Kristus enligt deras övertygelse föddes i maj, inte i december.

Självständighetsdagen den 30 juni räknas bland landets största helgdagar liksom Befrielsedagen den 17 maj, den dag 1997 då Laurent Kabila utropades till president.

Vid högtidliga tillfällen sjungs Debout Congolais (Stå upp, kongoleser), som var landets nationalsång 1960–1971 och återinfördes 1997. Däremellan hette nationalsången La Zaïroise. Båda texterna hyllar det enade kongolesiska folket som rakryggat och stolt marscherar mot framtiden.

Om våra källor

Kongo-Kinshasa – Äldre historia

Som många andra afrikanska länder är Kongo-Kinshasa en kolonial skapelse. De riken som byggdes upp under medeltiden av afrikanska folk bröts ned av europeiska slavhandlare och krossades när den belgiske kungen Leopold II i slutet av 1800-talet skapade en privat koloni. Hänsynslös plundring av naturresurser präglade landet även efter det att belgiska staten tog över kolonin, problem som satt sina djupa spår efter självständigheten.

De äldsta mänskliga spåren inom det som i dag är Kongo-Kinshasa har påträffats i Katanga, Kasai och vid Albertsjöns stränder. Fynden tros vara en miljon år gamla. Nära gränsen till Uganda har man funnit tekniskt avancerade fångstredskap av ben, långt äldre än liknande fynd i Europa.

De första kända invånarna i Kongo-området var pygméer. Under årtusendet före, och de första århundradena efter, vår tideräknings början kom bantufolk från norr och spred sig genom Kongobäckenet. Mellan 1200- och 1500-talen fanns där en utvecklad kultur med flera kungadömen, bland annat Kongo, Luba och Lunda.

År 1482 nådde portugisen Diogo Cão Kongoflodens mynning. Därmed inleddes en europeisk exploatering av befolkningen och naturtillgångarna. Floden blev ett centrum för exporten av slavar till Arabien, Mellanöstern och Nya världen (dagens Nord- och Sydamerika). I slutet av 1600-talet hämtades 15 000 slavar om året från Kongoflodens nedre lopp.

Flodens strida strömmar, tropiskt klimat och sjukdomar hindrade länge européerna från att utforska Kongos inre. Först i mitten av 1800-talet blev området kring floden känt i västvärlden. År 1878 gav Belgiens kung Leopold II i uppdrag åt amerikanen Henry Morton Stanley att utforska Kongo ytterligare, upprätta handelsstationer och träffa avtal med lokala hövdingar. Detta skedde oftast med brutala metoder.

Vid Berlinkonferensen 1884–1885, träffades de europeiska stormakterna för att diskutera frihandel och nå en överenskommelse för framtida anspråk på territorier längs Afrikas kust. Då erkändes den belgiske kungens rätt till den så kallade Kongofristaten. Kungen betraktade därefter landet som sin privata egendom. Han utnyttjade girigt de rika mineraltillgångarna och tvingade invånarna till hårt arbete under slaveriliknande former, men han besökte aldrig landet. Kring sekelskiftet avslöjades, bland annat efter den brittiske konsuln Roger Casements resor i landet, hur kung Leopold II:s europeiska soldater mördade, misshandlade och plundrade befolkningen. Mellan fem miljoner och tio miljoner kongoleser, som tappade gummi eller jagade elfenben för kungens räkning, dog av sjukdomar, svält och våld. Skandalen ledde 1908 till att Leopold II tvingades överlämna kolonin till den belgiska staten. Landet bytte därefter namn till Belgiska Kongo.

Belgarna fortsatte exploateringen om än inte riktigt lika grymt och hänsynslöst som under kung Leopold II:s tid. All ekonomisk aktivitet anpassades efter belgiska intressen. Rika fyndigheter av mineraler och billig arbetskraft gjorde kolonin mycket vinstgivande.

Andra världskriget skapade ökad efterfrågan på produkter från Belgiska Kongo, vilket ökade kolonins lönsamhet. Denna utveckling fortsatte efter kriget. Gruvproduktionen steg med 60 procent mellan 1945 och 1955. Mot slutet av 1950-talet producerades i Kongo en tiondel av världens koppar, hälften av kobolten och drygt två tredjedelar av industridiamanterna. Därtill gav Kongo stora intäkter genom export av palmolja, bomull och kaffe. Den koloniala armén och polisen höll befolkningen i schack.

Politiska partier var förbjudna under det belgiska styret men kongoleserna började på 1950-talet bilda kulturella och etniska föreningar för att främja sina intressen. Den viktigaste hette Ba-Kongofolkets allians (Abako) och leddes av Joseph Kasavubu. Abako antog 1956 ett manifest med krav på självständighet. I kommunvalet 1957 segrade Abako stort i huvudstaden Léopoldville (nuvarande Kinshasa) och stödet för organisationen växte snabbt ute i landet.

När polisen i början av 1959 upplöste en politisk demonstration arrangerad av Abako i huvudstaden följde upplopp och blodiga kravaller. Inför hotet om fortsatta oroligheter beslöt Belgien att påskynda övergången till självständighet. Den 30 juni 1960 blev Belgiska Kongo en självständig stat under namnet Republiken Kongo. Avvecklandet av kolonin skedde med nästan panikartad hastighet och det var en illa förberedd kongolesisk förvaltning som fick ta över efter belgarna.

Om våra källor

Kongo-Kinshasa – Modern historia

Kongo-Kinshasa fick sämsta tänkbara start som nation och hotades omedelbart av splittring. Inom ett halvår kom arméuppror, belgisk invasion, provinser som bröt sig ur landet, FN-trupper, militärkupp och mord på premiärministern. Efter en fem år lång kris följde årtionden av diktatur under Mobutu Sese Seko. Första Kongokriget 1996–1997 ledde till Mobutus fall men blev upptakten till andra Kongokriget 1998–2003, ett regionalt storkrig som krävde flera miljoner människoliv. Sedan dess har strider fortsatt rasa framför allt i öster.

Kongo-Kinshasa blev ett offer för det kalla krigets stormaktskonkurrens och utländska gruvbolags krassa ekonomiska intressen. Plundring av de rika naturresurserna och ett socialt förfall kom att prägla den nybildade staten.

Inför det val som hölls i maj 1960, strax före självständigheten, hade 120 politiska partier bildats, bland dem Patrice Lumumbas Kongolesiska nationella rörelsen (på franska förkortat till MNC). Lumumba stod ideologiskt nära den unga generation av socialistiska självständighetskämpar som förespråkade afrikansk enighet, panafrikanism.

MNC kämpade för ett enat Kongo medan nästan alla andra partier hade bildats för att främja etniska intressen. Ett sådant var Ba-Kongofolkets allians (Abako), lett av Joseph Kasavubu. I motsats till Lumumba ville Kasavubu ha en federal stat med stora befogenheter för provinserna. Resultatet blev en kompromiss. Kongo blev en enhetsstat, men provinserna fick ha egna regeringar och parlament.

Efter valet hade MNC fått flest röster men hade långt ifrån egen majoritet i parlamentet. Lumumba utsågs till premiärminister och Kasavubu blev president. Utnämningen av Lumumba väckte missnöje i Belgien. Fem dagar efter självständigheten gjorde armén myteri mot de belgiska officerare som var kvar på sina tidigare poster. Lumumba avskedade hela officerskåren och ersatte dem med kongoleser. Till arméstabschef (i praktiken överbefälhavare) utsågs Joseph-Désiré Mobutu, som då var Lumumbas närmaste sekreterare. Belgien satte in trupper för att skydda sina medborgare. Samtidigt bröt sig provinserna Kasai och Katanga ut – ett område i söder som motsvarar en tredjedel av landet. Det kopparrika Katangas ledare Moïse Tshombe fick stöd av belgiska gruvbolag.

Lumumba och Kasavubu begärde FN:s stöd mot den belgiska interventionen och utbrytarna. Säkerhetsrådet uppmanade de belgiska trupperna att dra sig tillbaka och skickade i juli 1960 omkring 10 000 FN-soldater till Kongo för att upprätthålla fred och säkerhet. Lumumba ville att FN skulle tvinga tillbaka utbrytarprovinserna men FN ansåg att det var en intern angelägenhet och avslog begäran. Lumumba vände sig då till Sovjetunionen som lovade ge honom sitt stöd med vapen, fordon och militära rådgivare. Kongo blev därmed en bricka i kalla kriget och maktkampen mellan öst och väst.

Kasavubu anklagade Lumumba för kommunistsympatier och avskedade både honom och vice premiärministern Antoine Gizenga. Lumumba försökte i sin tur få presidenten avsatt. Den 14 september 1960 tog Mobutu makten i arméns namn, men efter några månader återinfördes civilt styre.

Lumumbisternas hade sitt starkaste fäste i Stanleyville (nuvarande Kisangani) och där utropade Gizenga i slutet av 1960 en ny stat, Orientale. Han fick den lokala militärens stöd. Lumumba, lyckades rymma från sin husarrest och försökte ta sig till Stanleyville. Han greps och fördes till Katanga där han avrättades i januari 1961 av Tshombes polis och med medverkan av Belgien. Enligt vissa källor ska ordern ha kommit från USA.

Mobutu tar makten

FN-styrkan fick 1961 säkerhetsrådets tillstånd att använda våld för att förhindra inbördeskrig och återställa ordningen. På väg till ett möte med Tshombe, störtade det plan som den svenske generalsekreteraren för FN, Dag Hammarskjöld, färdades i. Samtliga ombord omkom. Omständigheterna kring händelsen är fortfarande oklara.

Under de följande åren tvingade FN-trupperna Orientale, Kasai och Katanga att återförena sig med Kongo. Nya uppror följde, men i juli 1964 svors Moïse Tshombe in som ny premiärminister och centralregeringen började få kontroll över större delen av landet. Maktkampen mellan Tshombe och Kasavubu ledde till att den senare avsattes i oktober 1965. Ett par månader senare, i november 1965, tog arméchefen Mobutu makten i en kupp och utnämnde sig själv till president. Han stöddes i hemlighet av USA, som fruktade att maktkampen i Kongo skulle leda till att kommunisterna tog över.

Mobutus Revolutionära folkrörelsen (på franska MPR) blev nu enda tillåtna parti. Genom en folkomröstning 1967 drev Mobutu igenom en ny författning som gjorde honom till statsöverhuvud, regeringschef, överbefälhavare och högste polischef.

President Mobutu förespråkade en återgång till traditionella afrikanska värden. Medborgarna tvingades byta sina kristna och europeiska namn mot afrikanska och förbjöds att bära västerländska kläder. Huvudstaden som tidigare hette Léopoldville döptes om till Kinshasa och landet fick namnet Zaire. Många andra namn afrikaniserades också, presidenten själv antog namnet Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga.

I en zairiseringskampanj 1971 nationaliserades de flesta utlandsägda företag. I flera fall överlämnades förstatligade företag till medlemmar av landets elit. De ekonomiska följderna blev katastrofala. Några gigantiska industriprojekt som finansierades med utländska lån misslyckades på grund av misskötsel och korruption. BNP sjönk, industrialiseringen kom av sig och utlandsskulden växte, vilket bidrog till att ekonomin knäcktes.

Mobutu blir beroende av USA och andra västländer

Mobutu blev alltmer beroende av militärt och ekonomiskt stöd från väst, särskilt från USA. Trots regimens brott mot de mänskliga rättigheterna gjorde Zaires strategiska läge och dess mineralrikedomar landet till en viktig allierad för USA, Frankrike och Belgien.

Under Mobutus ämbetstid nådde regeringsmakten knappt utanför huvudstaden. Statstjänstemännen och militären fick vänta på sina löner. Statens inkomster gick direkt till Mobutu i stället för till statskassan. Mobutu höll sig kvar vid makten genom att spela ut sina motståndare mot varandra, muta guvernörer och militära befälhavare samt genom att ständigt förflytta lokala makthavare så att de inte skulle kunna utmana honom.

När kalla kriget tog slut i början av 1990-talet ändrades spelplanen radikalt. Ökat internationellt och inhemskt opinionstryck tvingade Mobutu att tillåta oppositionspartier samtidigt som han mötte demonstrationer, studentprotester och strejker med våld. Den ekonomiska krisen fördjupades när utländska givare drog åt svångremmen. 1992 röstade en nationell konferens för en övergångsförfattning som tog ifrån Mobutu all reell makt.

Oppositionsledaren Etienne Tshisekedi valdes till premiärminister för en provisorisk regering som skulle föra landet mot demokrati. Mobutu vägrade att erkänna den nya författningen och utnämnde en egen regering.

Försöken att ge Zaire ett fungerande parlamentariskt system misslyckades. Oppositionen var splittrad och landet befann sig i en djup ekonomisk kris på grund av sjunkande kopparproduktion, många år av vanskötsel och att flera västmakter dragit in stödet till Mobutu.

Mobutu tvingas fly, Kabila tar makten

Oroligheter i östra Kongo blev katalysatorn för en revolt mot diktatorn. Efter folkmordet mot tutsier i Rwanda 1994 hade 1,2 miljoner hutuflyktingar sökt skydd i östra Kongo (se Rwanda: Modern historia). Bland flyktingarna fanns hutusoldater och milismän (Interahamwe) som planerat och utfört folkmordet. Från flyktinglägren gjorde den avsatta rwandiska armén och Interahamwe räder in i Rwanda.

Rwanda krävde att flyktingarna skulle repatrieras alternativt att lägren skulle flytta från gränsområdet. När det inte skedde steg de politiska spänningarna i regionen. Flyktinglägren blev en del av Mobutus spel om makten och han tog ställning för den gamla hutuarmén.

Den inhemska oppositionen mot Mobutu hade länge grott i östra Kongo. Situationen och säkerhetsläget förvärrade under 1995. Till ekvationen lades den zairiska tutsiminoriteten, banyamulenge som hotades med fördrivning av regimen och attackerades av lokala förband.

Banyamulenge och grupper ur den zairiska motståndsrörelsen gick 1996 samman i Demokratiska styrkornas allians för Kongo-Zaires befrielse (AFDL), ledd av Laurent-Désiré Kabila (för enkelhetens skulle kallas han i fortsättningen för Laurent Kabila). Han hade tidigare varit medhjälpare i Lumumbas regering och var en långvarig kritiker av Mobutu. AFDL blev snabbt en samlande kraft mot regimen. Målet för den första offensiven var de rwandiska flyktinglägren som snart upplöstes. Flyktingarna tvingades tillbaka till Rwanda eller djupare in i Kongo.

Den zairiska armén var hjälplös mot AFDL och dess stödtrupper, främst från Uganda och Rwanda. Upprorsrörelsen ryckte snabbt fram och intog Kisangani i mars, Lubumbashi i april och Kinshasa den 17 maj 1997. Dagen innan hade Mobutu flytt landet; han avled några månader senare i Marocko av prostatacancer.

Laurent Kabila utropade sig till president och landet döptes om till Demokratiska republiken Kongo.

”Afrikas första världskrig”

Kabila visade sig snart vara lika auktoritär som Mobutu. Han bröt med banyamulenge och beordrade rwandisk och ugandisk militär ut ur landet. Hetspropaganda ledde till fortsatta förföljelser av banyamulenge. Ett nytt uppror bröt ut i östra Kongo-Kinshasa. Rebellrörelsen hette den här gången Kongolesisk samling för demokrati (RCD) och bestod till stor del av tidigare AFDL-medlemmar.

Rwanda och Uganda som nu hamnat i konflikt med Kabila gav RCD sitt stöd. Rebellerna ryckte snabbt fram mot Kinshasa. När huvudstaden var nära att inringas fick Kabila hjälp från länder ur den regionala samarbetsorganisationen SADC. Soldater från Angola, Namibia och Zimbabwe kom till presidentens undsättning. Även rwandisk hutumilis och kongolesiska tutsifientliga grupper slöt upp på regeringens sida.

Nu var sex länder och ett stort antal väpnade grupper direkt inblandade i det som kom att kallas ”Afrikas första världskrig”, den dödligaste konflikten i kontinentens moderna historia. Ytterligare ett antal länder stödde indirekt vardera sidan.

När Kabilas armé fått förstärkning kunde RCD och rwandierna drivas tillbaka men de behöll kontrollen över de östra provinserna. I början av 1999 hade RCD flera militära framgångar, men motsättningar inom rörelsen splittrade den i två fraktioner, en Ugandastödd i Kisangani och en Rwandastödd med bas i Goma. Dessutom bildades med ugandisk hjälp Rörelsen för Kongos befrielse (MLC) som tog kontroll över stora delar av norra Kongo.

Kriget komplicerades av ledande politikers, affärsmäns och militärers personliga ekonomiska intressen. En FN-utredning 2001 anklagade Rwanda, Uganda och Zimbabwe för att avsiktligt driva kriget vidare för att kunna samla på sig så stora rikedomar som möjligt i det mineralrika Kongo.

Ett första fredsavtal slöts i juli 1999 i Lusaka i Zambia men det bröts snart av båda sidor. I januari 2001 mördades Laurent Kabila av en av sina egna livvakter. Den officiella utredningen pekade ut Rwanda, Uganda och RCD som ansvariga för mordet, vilket alla förnekade.

Joseph Kabila tar över makten, fredsavtal sluts

Kretsen kring Kabila utsåg hans 30-årige son Joseph till ny president och han tog snabbt över kommandot och inledde en ny fredsprocess. FN-medling kom i gång, presidenten tog kontakt med rebellerna och tillät politiska partier att verka fritt. Utländska trupper började dras tillbaka och en FN-styrka, Monuc, sattes in.

I tomrummet efter de utländska trupperna bröt hårda strider ut mellan RCD och milisalliansen mai-mai i Kivuregionen i öster. Civilbefolkningen drabbades hårt.

I december 2002 nådde alla parter fram till en fredsuppgörelse. I enlighet med den upphörde kriget formellt i april 2003 då Kabila installerades som statschef och ledare för en bred samlingsregering. Där ingick de flesta partier och rebellrörelser. I juli samma år tillträdde fyra vicepresidenter: en av dem var MLC-ledaren Jean-Pierre Bemba.

Fredsavtalet innebar inte att striderna tog slut. I öster splittrades rebellrörelserna när lokala kommendanter ansåg sig förbigångna och inte ville låta sig avrustas eller inlemmas i armén. Hösten 2005 gick Monuc, i samarbete med den kongolesiska armén, till offensiv mot miliser i öster i ett försök att oskadliggöra dem.

Krig i kriget

Vid sidan av den större konflikten utkämpades från 1999 ett ”krig i kriget” i Ituri-regionen i nordöst. En långvarig konflikt om mark mellan folkgrupperna lendu (mestadels jordbrukare) och hema (mestadels herdar) skärptes av det stora kriget. Stora mängder vapen strömmade in i området och främst Uganda anklagades för att via lokala allierade försöka ta kontroll över Ituris rika fyndigheter.

Minst 60 000 människor beräknas ha dödats i Ituri, en halv miljon drevs bort från sina hem och civilbefolkningen utsattes för grova övergrepp. EU sände i maj 2003 en franskledd styrka på cirka 1 200 man för att försöka sätta stopp för striderna. Sverige bidrog till truppen, som var EU:s första militära insats utanför Europa. Efter tre månader avlöstes EU-truppen av Monuc. FN började avväpna miliserna och i juni 2005 betraktades de som till största delen upplösta.

Demokratiska val, men oroligheterna fortsätter

I början av 2006 trädde en ny författning i kraft och i juli hölls de första demokratiska valet på över 40 år. Parlamentsvalet gav en majoritet till de partier som samlats kring Joseph Kabila. I presidentvalets avgörande omgång i oktober besegrade han vicepresident Bemba.

Den politiska utvecklingen till trots fortsatte oroligheterna. I mars 2007 utkämpades hårda strider i Kinshasa mellan regeringstrupper och Bembas gamla rebellarmé. Bemba anklagades för högförräderi och lämnade Kongo. Han åtalades senare av vid den Internationella brottmålsdomstolen (ICC) för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten i Centralafrikanska republiken.

Även i öster var det spänt. En tidigare RCD-ledare, Laurent Nkunda, bildade tutsimilisen CNDP som anklagades för grova övergrepp. Hårda strider utkämpades mot mai-mai-milis och regeringsarmén, och hundratusentals människor fick fly. Splittring mellan rivaliserande fraktionsledare gjorde att CNDP försvagades. Nkunda greps 2009 sedan Kabila hade inlett ett omstritt samarbete med den tidigare fienden Rwanda. Vad som hänt med honom efter det är inte känt.

Ungefär samtidigt inledde Rwanda, Kongo och FN en gemensam operation för att bekämpa hutumilisen FDLR som fanns kvar i landet sedan folkmordet 1994. FDLR hämnades genom att angripa civilbefolkningen och hjälporganisationer.

Efter gripandet av Nkunda inlemmades CNDP till stor del i den kongolesiska armén och skulle omvandlas till ett politiskt parti. Men 2012 deserterade en grupp tidigare CNDP-rebeller från regeringsarmén och bildade milisgruppen 23 mars-rörelsen (M23). Gruppen leddes av Bosco Ntaganda, även han med bakgrund i kriget i Rwanda. M23 intog stora delar av provinsen Nordkivu, med stöd av andra milisgrupper och, av allt att döma, av Rwanda. Mot slutet av 2013 hade regeringsarmén med stöd av FN-trupper besegrat M23. Då hade Ntaganda överlämnat sig till ICC i Haag (se Demokrati och rättigheter).

Parallellt med oroligheterna i Kivuprovinserna förekom strider i nordöstra Kongo, där landsbygden infiltrerats av den ugandiska LRA-gerillan. Kongo fick 2008–2009 stöd av ugandiska och sydsudanesiska trupper för att driva bort LRA men oroligheterna i gränsområdet mellan Kongo, Sydsudan och Uganda fortsatte i mindre skala.

Monuc ombildades vid halvårsskiftet 2010 till Monusco, vars uppdrag blev att stabilisera de oroliga provinserna i öster.

Omstritt presidentval

Spänningarna steg inför valet 2011. Etienne Tshisekedi, som lett oppositionen mot centralmakten i decennier, ställdes mot den sittande presidenten Joseph Kabila. Enligt det officiella resultatet segrade Kabila med 49 procent av rösterna mot 32 procent för Tshisekedi. Den senare vägrade att godta resultatet, utropade sig själv till president och sattes efter det i inofficiell husarrest. Utländska observatörer var också kritiska till hur valet genomförts.

I parlamentsvalet backade Kabilas parti men hans partiallians, Presidentmajoritet (MP), behöll en knapp majoritet av de 500 platserna i parlamentet.

I början av 2015 uppstod en politisk kris då delar av MP försökte få det kommande president- och parlamentsvalet uppskjutet. Våldsamma demonstrationer bröt ut i Kinshasa vilka krävde omkring 40 människors liv. Förslaget om att skjuta fram valet drogs tillbaka och valdatum sattes till november 2016. Trots detta sköts valet upp flera gånger. De protester från oppositionen som följde slogs ner med våld.

Maktskifte

Först i december 2018 hölls president- och parlamentsval. De Kabilatrogna partierna bildade inför valet en ny allians – Kongos gemensamma front (FCC). Alliansens presidentkandidat var den före detta inrikesministern Emmanuel Ramazani Shadary, en hårdför och lojal medarbetare till Kabila. (Grundlagen hindrade Kabila att ställa upp för en tredje mandatperiod.)

Emmanuel Ramazani Shadary utmanades bland annat av Félix Tshisekedi, son till expresidenten Etienne Tshisekedi som avlidit 2017. En annan utmanare var affärsmannen och parlamentsledamoten Martin Fayulu som stod i spetsen för en allians kallad Lamuka. Félix Tshisekedi kandiderade för en allians kallad Cach. Flera framträdande oppositionspolitiker hindrades från att ställa upp, däribland den förre vicepresidenten Jean-Pierre Bemba (se även Demokrati och rättigheter).

Det preliminära resultat som presenterades i januari 2019 gav Félix Tshisekedi nästan 39 procent av rösterna mot 35 för Martin Fayulu och 24 för Emmanuel Ramazani Shadary. Samtidigt stod det klart att Kabilatrogna partier vunnit en klar majoritet av platserna i nationalförsamlingen, och att Lamuka hade fått betydligt fler röster än Cach. FCC hade också stora framgångar i de guvernörsval som hölls samtidigt.

Enligt observatörer hade en rad oegentligheter förekommit under valet och resultatet i presidentvalet ifrågasattes. Katolska kyrkan uppgav att valkommissionens siffror inte stämde överens med de uppgifter som kyrkans 40 000 observatörer samlat in vid vallokalerna. Kyrkans underlag gav Martin Fayulu segern vilket föranledde honom att vända sig till författningsdomstolen för att få resultatet prövat. Domstolen avslog dock Fayulus överklagande och Félix Tshisekedi installerades som president i början av 2019.

Läs mer om konflikten i Kongo-Kinshasa här.

Om våra källor

Kongo-Kinshasa – Demokrati och rättigheter

När invånarna Kongo-Kinshasa röstade 2006 var det första gången på 40 år som det hölls demokratiska val i landet. Men demokratiseringen kom av sig. Trots en massiv FN-insats och flera fredsavtal har våldet i landet inte upphört. Både rebellgrupper och regeringstrupper begår övergrepp mot civilbefolkningen. Rättsväsendet är svagt och korruptionen är mycket utbredd.

När president- och parlamentsval hölls 2018 ledde det till ett skifte på presidentposten. Oppositionspolitikern Félix Tshisekedi tog över efter Joseph Kabila som hade styrt sedan 2001 (se Modern historia).

Kabilas mandat hade egentligen löpt ut 2016 men valet sköts upp gång på gång, vilket väckte farhågor om att han tänkte försöka behålla makten. Fredliga oppositionsprotester slogs ned med våld. Tiotals demonstranter dödades och hundratals greps trots att mötesfriheten garanteras i författningen.

Efter maktskiftet kunde oppositionen verka något friare. En av Félix Tshisekedis första åtgärder blev att frige 700 politiska fångar som hade gripits under Joseph Kabilas styre. Moïse Katumbi, som inte fått ställa upp i presidentvalet 2018, kunde återvända hem liksom en del andra politiker i exil, men möjligheterna att kritisera regeringen är fortfarande begränsade. Trakasserier mot oppositionsledare och deras anhängare är vanliga.

Inför presidentvalet den 20 december 2023 hårdnade det politiska klimatet. Enligt FN:s människorättskontor och organisationen Human Rights Watch var särskilt Katumbi och hans parti Tillsammans för republiken utsatta för förtryck och förföljelser. Regeringskritiska protester slogs ned hårt, oppositionspolitiker hindrades att resa och i september dömdes en tidigare allierad till Tshisekedi, Jean-Marc Kabund, till sju års fängelse för att ha "förolämpat statschefen".

Félix Tshisekedi har reformerat valmyndigheten, men kritiker anser att han kontrollerar den. I valet 2023 avstod Joseph Kabilas parti PPRD från att ställa upp eftersom partiet var missnöjt med valkommissionens sammansättning.

Fortsatta oroligheter har gjort det svårt för internflyktingar att rösta i politiska val.

Kvinnor är underrepresenterade inom politiken. I de senaste presidentvalen har bara någon enstaka kandidat varit kvinna. I den regering som utsågs 2021 var 14 av regeringens 57 medlemmar kvinnor (25 procent).

Det finns ett stort antal frivilligorganisationer, varav många har svårt att verka fritt. Särskilt utsatta är personer som försvarar mänskliga rättigheter.

Homosexualitet är inte förbjuden i Kongo-Kinshasa, till skillnad från många andra länder i Afrika. Acceptansen är dock låg och ämnet tabubelagt. På senare år har flera förslag om att kriminalisera homosexualitet lagts fram.

YTTRANDEFRIHET OCH MEDIER

Under större delen av Mobuturegimens tid (1965–1997) styrdes massmedierna av staten. På 1990-talet började vissa tidningar bedriva mer självständig journalistik. I dag är medieutbudet brett med flera tusen radiostationer, 150 TV-kanaler och hundratals tidningar (endast 15 kommer ut regelbundet).

Författningen garanterar press- och yttrandefrihet men i praktiken är denna begränsad. Journalister utsätts för trakasserier från både myndighetsföreträdare och ickestatliga aktörer. Att bedriva granskande journalistik kunde under president Joseph Kabilas tid vid makten 2001–2019 vara förenat med stora risker. Tio journalister dödades under hans ämbetsår. Ingen har dömts för dessa mord. Den mediemyndighet som ska se till att etiska regler följs är svag och självcensur är vanligt.

Läget förbättrades något efter regimskiftet 2019, men president Tshisekedi har långt kvar innan han kan uppfylla sitt löfte om verklig mediefrihet. Även inför presidentvalet 2023 rapporterades hur journalister fick utstå alltmer hot om våld från politiska partiers anhängare.

Även utländska journalister har begränsad rörelsefrihet. För att bevaka områden utanför Kinshasa krävs tillstånd från myndigheterna. Periodvis har internationella mediers sändningar, exempelvis Radio France International, blockerats.

Papperstidningar finns främst i de större städerna. Den traditionella pressen ägs ofta av politiker. Radion når ut till flest. Det statliga radio- och TV-bolaget RTNC sänder program på de stora språken. Det finns hundratals lokala radiostationer, varav de flesta är privatägda och har anknytning till politiker.

Myndigheterna skärpte 2018 reglerna för medier som publicerar sig på nätet. Det händer att myndigheterna stänger av internet för att hindra medborgarna att kommunicera via sociala medier. Facebook är den vanligaste plattformen. En ny lag som gör det möjligt för myndigheterna att bland annat åtala journalister för att sprida ”falska nyhter”, antogs 2023.

I Reportrar utan gränsers (RUG) senaste index över pressfriheten kommer Kongo-Kinshasa på plats 123 av totalt 180 länder (se hela listan här).

2021 dömdes två rappare, Katembo Delphin (med artistnamnet Idengo) och Muyisa Nzanzu Makasi, till tio respektive två års fängelse för att ha kritiserat militären och presidenten i sina texter.

I maj 2023 fick myndigheterna kritik från såväl västländer som FN för polisens hårda nedslag mot en oppositionell demonstration i Kinshasa. Protesten utlöstes av att oppositionspolitikern Moïse Katumbi inte tilläts resa till provinsen Kongo-Central i landets västra del. Kongo drog på sig internationell kritik när en förundersökning inleddes mot en av katolska kyrkans kardinaler, Fridolin Ambongo, i maj 2024. Kardinalen anklagas för "uppvigling" efter att han hållit ett tal som kritiserade oron och våldet i östra Kongo. Katolska kyrkan i Kongo har under lång tid kritiserat korruption, övergrepp och misstyre i landet.

Korruption

I Kongo-Kinshasa finns diamanter, timmer, kobolt, koppar, coltan och andra metaller som ofta använts för att bekosta striderna i landet. Såväl statsanställda som militärer, rebeller och utlänningar deltar i exploateringen. Stora summor försvinner också till korruption.

Den djupa mutkulturen omöjliggör i många fall normala finansiella transaktioner och det ekonomiska livet utspelar sig till stor del utanför myndigheternas kontroll.

2023 kom Kongos riksrevision fram till att tiotusentals icke anställda personer avlönats av den offentliga sektorn till en årlig kostnad av motsvarande cirka 8 miljarder kronor.

Det finns inga lagar som ger medborgarna rätt till insyn i statens affärer. De regler som stadgar att presidenten och ministrar öppet ska deklarera sina tillgångar följs inte.

Höga poster inom regeringen, förvaltningen och statliga företag gick under landets tidigare regimer ofta till makthavarnas släktingar. President Tshisekedi har lovat att ta krafttag mot korruptionen, och ett tecken på att att presidenten menade allvar var när hans stabschef Vital Kamerhe 2020 dömdes till 20 års hårt straffarbete för korruption (han frigavs dock ”preliminärt” i slutet av 2021). Det finns dock rapporter om att Tshisekedi, hans familj och andra i kretsen kring honom varit inblandade i mindre rumsrena affärer med kinesiska intressen. Utredningar om makthavare som anklagas för korruption går också mycket långsamt enligt Transparency International. Enligt organisationens index över upplevd korruption i världen hamnade Kongo-Kinshasa 2023 på plats 162 av 180 länder (för lista se här), långt ner även för regionen.

RÄTTSVÄSEN OCH RÄTTSSÄKERHET

Liksom all annan offentlig verksamhet i Kongo är rättsväsendet genomkorrupt, bland annat beroende på juristernas låga löner och dåliga arbetsförhållanden. Domarna utses av presidenten. Domstolsväsendets sammanbrott har medfört rättslöshet för den enskilde medborgaren. På senare år har rättsfallen ofta hanterats av militärdomstolar, vars regler är vaga och vars utslag inte kan överklagas. De åtalade får sällan tillgång till advokat. Ute på landsbygden saknas ofta vanliga domstolar och i stället praktiseras sedvanerätt.

Rättsväsendet hanterar sällan de vanligt förekommande kränkningarna av mänskliga rättigheter. Många arméförband beter sig fortfarande som rebellstyrkor och gör sig skyldiga till övergrepp, särskilt i den oroliga östra delen. Polisen gör sig ofta skyldig till tortyr och våldtäkter. Förhållandena i häkten och fängelser är undermåliga och de intagna torteras och misshandlas närmast rutinmässigt.

Internationella brottmålsdomstolen (ICC) i Haag har åtalat sex personer för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten begångna i Kongo. En sjunde kongoles som hållits av ICC är Jean-Pierre Bemba (se Modern historia), som åtalades men friades från brott begångna i Centralafrikanska republiken 2002–2003. Han återvände till Kongo för att delta i presidentvalet 2018. Hans kandidatur underkändes dock eftersom han dömts av ICC för att ha mutat vittnen i samband med den tidigare rättsprocessen.

Tre kongoleser har dömts till fängelse av ICC. Milisledaren Thomas Lubanga blev 2006 den första i världen att gripas på order av ICC och 2012 den första att fällas. Han dömdes till 14 års fängelse för tvångsrekrytering av barnsoldater i regionen Ituri. En annan milisledare i Ituri, Germain Katanga, dömdes 2014 till tolv års fängelse för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Bosco Ntaganda från tutsimilsen M23 fick 2019 30 års fängelse för samma typ av brott i samma region (se Modern historia).

Även i Tyskland har ledare från gerillan FDLR fällts för krigsbrott i östra Kongo.

Vid inhemska domstolar har armésoldater och medlemmar av milisen mai-mai dömts till långa fängelsestraff för bland annat våldtäkter. De högsta ansvariga befälen har i de flesta fall sluppit undan. 2020 dömdes den förre milisledaren Ntabo Ntaberi till livstids fängelse för brott mot mänskligheten av en militärdomstol i Nordkivu.

2021 utlyste president Tshisekedi ett "belägringstillstånd" i de östliga provinserna Nordkivu och Ituri för att försöka få bukt med våldet där. Det har dock inte minskat. Flera tusen civila har dödats, enligt FN:s flyktingorgan UNHCR, och ett stort antal våldtäkter har rapporterats. Många dåd har begåtts av ADF-gerillan, en islamistisk grupp med rötter i Uganda. Även Kivu Security Tracker (KST), ett samarbetsprojekt mellan Human Rights Watch (HRW) och Congo Research Group, har rapporterat om ökat våld. I slutet av 2023 fanns enligt Interntionella migrationsorgansationen (IOM) sammanlagt omkring 5,6 miljoner internflyktingar i provinserna Nordkivu, Sydkivu, Ituri och Tanganyika.

2022 dömdes tolv aktivister från Lucha (Kamp för förändring), en grupp som arbetar för ökad demokratisering, till böter och ett års fängelse för att 2021 ha protesterat mot förlängning av belägringstillståndet.

I oktober 2023 meddelade president Tshisekedi att belägringstillståndet i Nordkivu och Ituri gradvis skulle avvecklas och det militära styret ersättas med civilt.

2022 dömdes 51 människor, varav 22 i sin frånvaro, till döden av en militärdomstol för kidnappningen och morden på två FN-experter, svenska Zaida Catalán och amerikanen Michael Sharp, i Kasai 2017. Även deras kongolesiska tolk mördades. Catalán och Sharp var i området för att utreda anklagelser om grova människorättsbrott.

Rättsprocessen fick bland annat kritik för bristen på insyn. HRW anser att det inte framkommer vad som verkligen hänt och kräver en utredning om vem/vilka i den militära hierarkin som beordrade morden.

Den senaste kända avrättningen i landet utfördes 2003, sedan dess har inga dödsstraff verkställts utan omvandlats till livstids fängelse. I mars 2024 meddelade justitieministern att regeringen avser att åter verkställa dödsstraff för vissa allvarliga brott, exempelvis landsförräderi, krigsbrott och väpnad revolt. Några månader senare dömdes 25 soldater till döden för att ha "flytt från fienden" i östra Kongo.

2023 inledde ICC en förundersökning om krigsförbrytelser mot gerillan M23 (se Inrikespolitik och författning). I juli 2024 inledde en kongolesisk domstol rättegången mot 25 personer, de flesta i sin utevaro, som anklagas för att vara medlemmar av M23. Åtalspunkterna omfattar bland annat terrorverksamhet och krigsförbrytelser.

Om våra källor

Kongo-Kinshasa – Inrikespolitik och författning

Kongo-Kinshasa är en republik som leds av en president med stora befogenheter. Det demokratiska systemet har brister och det är osäkert om den sittande presidenten Félix Tshisekedi verkligen vann presidentvalet 2018. I december 2023 valdes Félix Tshisekedi för en andra mandatperiod med överväldigande stöd, men även denna gång har hans seger ifrågasatts.

Den 19 maj 2024 meddelade militären att ett kuppförsök mot president Félix Tshisekedi stoppats. Tidigt på morgonen ska skottlossning ha brutit ut i närheten av presidentens kontor Palais de la Nation. Enligt arméns talesman ska kuppmakarna ha visat sympati för landets förre diktator Mobutu Sese Seko. Ledaren för kuppmakarna uppges ha dödats tillsammans med tre andra i gruppen som även omfattar några amerikaner. Två polismän miste också livet när de försökte skydda ekonomiminister Vital Kamerhe, vars hem attackerades i samband med kuppförsöket. Några dagar senare svors Kamerhe in som talman i parlamentet. I början av juni ställdes 51 personer inför rätta för inblandningen i kuppförsöket, bland de anklagade fanns tre amerikanska medborgare.

Omstridda val

När Félix Tshisekedi valdes till president 2018 var det en utbredd uppfattning att en annan kandidat, Martin Fayulu, hade vunnit valet (se Modern historia).

Historien upprepade sig i valet i december 2023. När valkommissionen meddelade att Félix Tshisekedi vunnit med 73 procent av rösterna, medan hans främsta utmanare Moïse Katumbi och Martin Fayulu fått 18 respektive 5 procent, förkastades resultatet av oppositionen. Kritikerna pekade på att valet hade präglats av stort kaos i det väldiga landet med enorma avstånd och bristfälliga kommunikationer. På vissa ställen kunde valet inte genomföras alls, och många oegentligheter förekom vilket valkommissionen också bekräftade.

Moïse Katumbi och Martin Fayulu krävde att valet skulle göras om men resultatet fastställdes av författningsdomstolen i början av 2024.

I parlamentsvalet som hölls samtidigt som presidentvalet vann Félix Tshisekedis UDPS och allierade partier en stor majoritet av platserna (se nedan). I april 2024 utsåg Tshisekedi en ny premiärminister, Judith Suminwa Tuluka. Hon blir landets första kvinna på posten. Regeringsbildningen drog ut på tiden, först i slutet av maj meddelade Tshisekedi sin nya koalitionsregering. Den viktiga försvarsministerposten gick till Guy Kabombo Muadiamvita från Tshisekedis eget parti. Sammanlagt omfattar regeringen 55 personer, inklusive premiärminister Judith Suminwa Tuluka.

Kabilas inflytande bryts

Vid maktskiftet 2019 efterträdde Félix Tshisekedi Jospeh Kabila som suttit vid makten sedan 2001 och som var förhindrad av grundlagen att ställa upp för omval. Félix Tshisekedi besegrade Kabilalägrets presidentkandidat men i parlamentsvalet vann Kabilas valallians stort och expresidenten kunde fortsätta att utöva ett visst inflytande över politiken.

Kabila hade under alla år som landets ledare skapat sig en stark maktbas, samtidigt som hans familj byggde upp en stor privat förmögenhet, bland annat genom affärsintressen i gruvbranschen.

I början av sin första mandatperiod tycktes Félix Tshisekedi ha slutit en överenskommelse med Joseph Kabila, Flera av Tshisekedis ministrar hade nära band till föregångaren. När det senare blev tydligt att Kabilatrogna politiker på höga poster motarbetade honom avskedade Félix Tshisekedi Kabilas allierade. Genom avhopp från Kabilas läger lyckades presidenten och UDPS också få kontroll över nationalförsamlingen.

Efter maktskiftet 2019 kunde oppositionen verka något friare än under Kabila men inför valen 2023 hårdnade det politiska klimatet igen (se Demokrati och rättigheter).

Inför sin andra mandatperiod lovade president Tshisekedi att fullfölja sina löften från 2018 som han ännu inte lyckats infria: att få slut på kriget i öster (se nedan) och förbättra levnadsförhållandena för de runt tre fjärdedelar av befolkningen som lever i extrem fattigdom, det vill säga runt 75 miljoner människor.

Ett splittrat land

Oenigheten kring presidentvalet riskerar att öka den djupa splittring som redan präglar Kongo. Orsakerna går långt tillbaka. Under det belgiska kolonialväldet tvingades traditionella riken utan naturliga kontakter ihop inom en och samma gräns, under Mobutu Sese Sekos diktatur 1965–1997 föll landet sönder av vanskötsel, och flera år av krig efter Mobutus fall har skapat starka motsättningar mellan olika folkgrupper och landsdelar. Kriget 1998–2003 är en av de blodigaste konflikterna i modern tid (se Modern historia) och det som hände då har satt djupa spår.

Dessutom har strider fortsatt på vissa håll. Flera väpnade grupper skrev aldrig under det fredsavtal som slöts i december 2002 och en rad nya rebellgrupper och miliser har tillkommit sedan dess. Särskilt oroligt är det i öster, i de båda Kivuprovinserna, där kriget började, och i Ituri. Omkring 120 väpnade grupper sägs vara aktiva i Nordkivu och Ituri. Oroligheter har också förekommit i provinserna Orientale i nordöst, Katanga i sydöst och Kasai längre västerut. I det kopparrika Katanga har det funnits separatistströmningar sedan självständigheten 1960.

De väpnade grupperna, inklusive regeringsstyrkorna, har samtidigt skott sig på landets rika naturtillgångar. En del av vinsterna från illegal gruvbrytning har gått till att finansiera fortsatta strider.

Regeringsarmén – vars soldater ofta hämtats direkt från rebellstyrkor efter fredsavtal och med samma befäl som då – har i många fall varit lika farlig för civilbefolkningen som rebellerna.

Miljontals människor har tvingats på flykt och många tusentals barn, kvinnor och män har utsatts för övergrepp av såväl rebeller som regeringssoldater. Flera miljoner människor är beroende av nödhjälp för sin överlevnad. Det sexuella våldet beskrivs som systematiskt. I juni 2023 meddelade Internationella brottmålsdomstolen (ICC) att den skulle inleda en förundersökning om krigsförbrytelser.

Rebeller avancerar

Rebellrörelsen M23 har sedan 2022 lagt under sig stora områden och angriper bland annat den kongolesiska armén. Det har lett till ökade spänningar med Rwanda som anklagas för att stödja M23, även Uganda misstänks ge fri lejd åt M23. Enligt en FN-ledd expertgrupp har Rwanda mellan 3 000 och 5 000 soldater på kongolesisk mark.

2022 beslöt den östafrikanska samarbetsorganisationen EAC att skicka en egen fredsstyrka till östra Kongo och inledde samtal med ett 50-tal rebellgrupper. I februari 2023 manade östafrikanska ledare alla parter till ett omedelbart eldupphör, och ett tillbakadragande av samtliga beväpnade utländska trupper. Vapenvilan höll inte och i stället avancerade M23 i Nordkivu (läs mer i Konflikter i Kongo-Kinshasa).

FN har haft en fredsbevarande styrka i Kongo-Kinshasa, Monusco, sedan slutet av 1990-talet. Både EAC-styrkan och Monusco har kritiserats för att göra för lite för att skydda befolkningen i östra Kongo-Kinshasa. I slutet av 2023 drogs EAC-styrkan tillbaka. Den ersattes gradvis av soldater från södra Afrikas samarbetsorganisation SADC.

I början av 2024 inledde även Monusco, på president Tshisekedi begäran, en fullständig reträtt från landet. FN lämnar landet ett år före utsatt tid och inledde tillbakadragandet i Sydkivu. I samband med de tilltagande striderna i Nordkivu ändrade regeringen taktik och meddelade att de inte längre begär att FN lämnar området.

M23 tappade upp stiderna i februari 2024. Situationen förvärras av kolera- och mässlingsutbrott, klimatförändringar, internflyktingar som flyr striderna och utbredd fattigdom. Även den islamistiska rörelsen ADF trappade upp sina attacker mot civilbefolkningen i östra Kongo under 2024 och minst 150 människor dödades.

FÖRFATTNING

Kongo-Kinshasas författning trädde i kraft 2006. Enligt den är presidenten statschef och överbefälhavare och utses i allmänna val på fem år. Presidenten, som kan väljas om en gång, har stor makt och är inte ansvarig inför parlamentet. Presidentvalet sker i en omgång där den som får flest röster segrar.

Parlamentet består av två kamrar: nationalförsamlingen och senaten. Nationalförsamlingen har 500 ledamöter som väljs i allmänna val för en mandatperiod på fem år, och senaten har 108 ledamöter som utses av provinsförsamlingarna, också på fem år. Premiärministern utses av presidenten och tillhör vanligtvis nationalförsamlingens största parti. Presidenten har rätt att upplösa parlamentet i händelse av en allvarlig konflikt mellan parlamentet och regeringen.

Landet har 26 provinser, bland dem huvudstadsregionen Kinshasa. Provinserna har egna parlament och regeringar. Provinsförsamlingarna utser också guvernörer, som sitter på femåriga mandat.

Historiskt har Kongo-Kinshasa varit ett på papperet starkt centraliserat land. I praktiken har banden mellan huvudstaden och de avlägsnare landsdelarna varit svaga, vilket skapat oklarhet om lokala ledares befogenheter och bidragit till misstro mot centralmakten.

En viktig punkt i författningen är att alla personer som tillhör en folkgrupp som levde i landet vid självständigheten 1960 erkänns som medborgare. Därmed fastslås till exempel att tutsifolket banyamulenge är kongoleser (se Befolkning och språk).

POLITISKA PARTIER

I Kongo finns hundratals registrerade partier men det är svårt att urskilja ideologiska skiljelinjer mellan dem. Flertalet har etnisk eller regional identitet och få är representerade i hela landet. Partierna är ofta uppbyggda kring starka ledare.

Störst är landets äldsta parti **Unionen för demokrati och sociala framsteg** (Union pour la démocratie et le progrès social, **UDPS**), som leds av president Félix Tshisekedi. UDPS grundades av hans far Etienne Tshisekedi och var under många år landets viktigaste oppositionsparti.

På delad andraplats i valet 2023 kom **Unionen för den kongolesiska nationen** (Union pour la nation congolaise, **UNC**) och grupperingen **Låt oss agera och bygga** (Agissons et batissons, **AB**). UNC leds av president Tshisekedis allierade Vital Kamerhe som tidigare varit talman i nationalförsamlingen. Även AB hör till Tshisekedis läger liksom partierna **Allierad aktion/Allt för Kongos utveckling** (Action des alliés/Tous pour le developpement du Congo, **AA/TDC**), **Allians av aktörer för folket** (Alliance des acteurs attachés du peuple, **AAP**) 21 och **Alliansblock 50** (Alliance bloc 50).

Tshisekedi och hans allierade rapporterades efter valet kontrollera närmare fyra femtedelar av parlamentets 500 platser.

Det gör **Tillsammans för republiken** (Ensemble pour la république, ERP) med blott 19 mandat till landets största oppositionsparti. MLC bildades 2019 och leds av Moïse Katumbi som kom tvåa i senaste presidentvalet 2023.

Fram till och med valet 2018 var det ledande politiska partiet expresident Joseph Kabilas organisation **Folkets parti för återuppbyggnad och demokrati** (Parti du peuple pour la reconstruction et la démocratie, **PPRD**). PPRD har därefter förlorat i inflytande och valde att bojkotta valet 2023 efter att bland annat ha kritiserat valkommissionens sammansättning.

Inflytelserika rebellgrupper

Flera milisgrupper är inblandade i konflikterna som framför allt pågår i östra Kongo, och alla parter, inklusive regeringsarmén, gör sig skyldiga till grova övergrepp mot civilbefolkningen. Flera grupper har mer eller mindre tydliga anknytningar till grannländer, främst Rwanda och i viss mån Uganda. En viktig bakgrund är motsättningar mellan folkgrupperna hutuer och tutsier som tidigare lett till krig, folkmord och etnisk rensning främst i Rwanda och Burundi (se Modern historia). Striderna handlar också om kontrollen över naturtillgångar.

Demokratiska styrkorna för Rwandas befrielse (Forces démocratiques pour la libération du Rwanda, **FDLR**) består till stor del av etniska hutuer från Rwanda. FDLR är en arvtagare till hutumilisen **Interahamwe** som hade en central roll i folkmordet i Rwanda 1994, och andra hutumiliser som opererar i Kongo (se även Rwanda: Modern historia). Upprepade försök att avväpna FDLR har misslyckats även om antalet medlemmar har minskat. FN uppskattade 2019 att FDLR hade mellan 500 och 600 aktiva medlemmar. FDLR kontrollerar en del mineraltillgångar men har trängts bort från de större fyndigheterna. Milisgruppen får också stora inkomster genom att beskatta lokalbefolkningen. Den har även utpekats som en av de mest hårdföra grupperna i konflikten i Kivuprovinserna och anklagas bland annat för brutala massvåldtäkter. Kongo-Kinshasas regering och armé har under åren omväxlande betraktat FDLR och dess föregångare som fiende eller allierad i kampen mot tutsimiliser. En del av FDLR:s ledare deltog i folkmordet på tutsier i Rwanda 1994 men flertalet av dagens medlemmar är för unga för att ha varit med då.

Tutsimiliser med mer eller mindre öppet stöd av Rwanda har avlöst varandra. I samband med krigsutbrottet 1998 bildades **Kongolesisk samling för demokrati** (Rassemblement congolais pour la démocratie, **RCD**) som snart delades i två fraktioner. Båda bildade politiska partier efter krigsslutet. Utbrytningsgrupper från RCD bildade tutsimiliserna **CNDP** och **Rörelsen 23 mars** (Mouvement du 23 mars, **M23**, se även Modern historia och Utrikespolitik och försvar). M23 besegrades formellt 2013, men från 2021 var rebellrörelsen åter aktiv i östra Kongo. M23 anklagade makthavarna i Kinshasa för att inte ha uppfyllt de löften som gavs i samband med ett fredsavtal 2013. Rwanda anklagas för att bistå M23 i attacker mot arméposteringar. Läget trappades senare upp och M23 intog stora områden. Regeringssidan anklagade i slutet av 2022 M23 för en massaker på omkring 300 civila, något rebellrörelsen tillbakavisade.

De så kallade **mai-mai-miliserna** är ett slags lokala hemvärnsförband som stöder regeringssidan. Även de anklagas för omfattande våldtäkter och andra övergrepp på civila.

I norr, på gränsen mot Sydsudan och Uganda, har befolkningen trakasserats av den ugandiska extremiströrelsen **Herrens motståndsarmé** (Lord's Resistance Army, **LRA**), som drivits ut ur hemlandet (se Uganda: Herrens motståndsarmé (LRA)).

Den islamistiska gerillan **Allierade demokratiska styrkorna-Nalu** (Allied Democratic Forces-National Army for the Liberation of Uganda, **ADF-Nalu** eller bara **ADF**) grundades 1989. Den hade då som mål att störta Ugandas president Yoweri Museveni och införa islamistiskt styre där. Sedan 2013 är den främst verksam i Kongo-Kinshasa längs gränsen mot Uganda där den är inblandad i illegal skogsavverkning och gruvverksamhet. ADF har dödat flera tusen civila. I april 2019 tog terrororganisationen Islamiska staten (IS) på sig ett våldsdåd som utförts av ADF och aviserade samtidigt bildandet av "Islamiska statens centralafrikanska provins" (Iscap) där senare islamister i Moçambique sades ingå, även om de olika grupperna agerade på egen hand. ADF har svurit trohet till IS, men det är oklart hur kontakterna ser ut. Den muslimska befolkningen i det hårt utsatta Beni i Nordkivu har tydligt tagit avstånd från ADF, men har efter det utsatts för hämndaktioner.

2016 blossade oroligheter även upp i Kasairegionen sedan milisgruppen **Kamuina Nsapu** (stavas ibland **Kamwina Nsapu**), med bas i lubafolket, hade angripit regeringsstyrkor. En av gruppens före detta ledare greps 2020 misstänkt bland annat för morden på två FN-experter några år tidigare, varav den ena var svenskan Zaida Catalán.

Kooperativet för ekonomisk utveckling i Kongo (Coopérative de développement économique du Congo, **Codeco**) är en lös sammanslutning av milisgrupper som företräder det jordbrukande lendufolket i Ituri, som även går under namnet **Revolutionära unionen för försvar av det kongolesiska folket** (Union des révolutionnaires pour la défense du people congolais, **URDPC**). Den blev alltmer aktiv 2017/2018, i strider mot regeringsarmén men också genom att angripa flyktingläger. 1999–2003 dödades omkring 60 000 människor i konflikter mellan lendu och det boskapsskötande hemafolket. 2021 beräknades Codeco ha drygt 2 300 medlemmar. Rörelsen beskrivs ibland som en religiös sekt, som blandar kristendom och animism.

Om våra källor

LÄSTIPS: läs mer om Kongo-Kinshasa i UI:s publikation **Utrikesmagasinet:**
Pytten Rwanda skakar om jätten Kongo – igen

FAKTA – POLITIK

Officiellt namn
République Démocratique du Congo/ Demokratiska republiken Kongo

Statsskick
republik

Statschef
president Félix Tshisekedi (2019–)

Regeringschef
premiärminister Judith Suminwa Tuluka (2024−)

Viktigaste partier med mandat i senaste val
Unionen för demokrati och sociala framsteg (UDPS) 69, Unionen för den kongolesiska nationen (A/A-UNC) 25, Alliansen Kongos demokratiska krafter (AFDC) 35, Låt oss agera och bygga (AB) 26, Allierad aktion/Allt för Kongos utveckling (AA/TDC) 21, Allians av aktörer för folket (AAP) 21, Alliansblock 50 20, Rörelsen för Kongos befrielse (MLC) 19, Tillsammans för republiken (EPR) 19, samt drygt 30 mindre partier. (2023) [1]

Viktigaste partier med mandat i näst senaste val
Folkets parti för återuppbyggnad och demokrati (PPRD) 49, Alliansen Kongos demokratiska krafter (AFDC) 41, Unionen för demokrati och sociala framsteg (UDPS) 32, Alternativ för välbefinnande och förändring 30, Folkets parti för fred och demokrati (PPPD) 25, Sociala rörelsen (MS) 23 med flera (2018) [2]

Valdeltagande
48 procent i presidentvalet 2018; 43 procent i presidentvalet 2023

Kommande val
president- och parlamentsval december 2028

1. partier som är allierade med president Félix Tshisekedi förfogar över närmare 400 av parlamentets 500 mandat
2. Partierna i den dåvarande presidenten Joseph Kabilas allians Kongos gemensamma front (FCC) fick tillsammans 337 mandat och därmed en stark majoritet i parlamentet

Källor

Kongo-Kinshasa – Utrikespolitik och försvar

Utrikespolitiken präglas av att Kongo-Kinshasa är ett oroligt land i en orolig del av Afrika. Framför allt Rwanda och Uganda har under många år varit indragna i strider mot den kongolesiska regeringsarmén, medan flera andra länder har stridit på regeringens sida. Särskilt komplicerat är förhållandet till grannlandet Rwanda.

Striderna i östra Kongo-Kinshasa har i mångt och mycket rötter i folkmordet i grannlandet Rwanda 1994 då omkring 800 000 människor främst från minoriteten tutsier mördades av nationalister från majoritetsfolket hutuerna.

Kongo-Kinshasas ex-diktatorn Mobutu Sese Seko stödde den tidigare huturegimen i Rwanda som iscensatte folkmordet. När den kongolesiske rebelledaren Laurent Kabila 1996 gjorde uppror mot Mobutu hade han fullt stöd från Rwanda. När Kabila året efter hade tagit makten i Kinshasa försämrades relationerna dock snabbt (se Modern historia). Rwandas fortsatta inblandning i Kongos interna angelägenheter har under många år förgiftat relationerna trots att länderna också samarbetat mot väpnade milisgrupper.

2022 uppstod en ny kris, då den kongolesiska armén anklagade den rwandiska armén för att ha bistått tutsimilisen M23 (se Modern historia och Inrikespolitik och författning) i attacker mot arméposteringar i Nordkivu i östra Kongo-Kinshasa. Rwanda tillbakavisade anklagelserna. M23 sade sig ha tagit till vapen på nytt då regeringen i Kinshasa, enligt rebellerna, inte hade uppfyllt sin del av ett fredsavtal från 2013.

Strax därpå bröt dessutom strider ut mellan M23 och den kongolesiska armén längs gränsen mot Rwanda. Upptrappningen ska ha skett sedan M23 inte fått delta i fredssamtal mellan den kongolesiska regeringen och andra rebellgrupper. I flera kongolesiska städer bröt anti-rwandiska protester ut. Rwanda anklagade i samband med det den kongolesiska regeringen för att stödja den rwandiska hutugerillan FDLR.

Enligt en FN-rapport fanns det bevis för att rwandiska soldater hade stridit tillsammans med M23 under 2021 och 2022. Samtidigt ska, enligt rapporten som läcktes ut till medier, kongolesiska soldater ha stridit med FDLR.

Såväl samarbetsorganisationen för södra Afrika, SADC, och den regionala Östafrikanska gemenskapen (EAC, se nedan) beslutade att skicka trupp till östra Kongo för att bekämpa rebellgrupperna. Kenya, Uganda, Burundi och Sydsudan bidrog med trupp till EAC.

Vapenvilor har varit kortvariga. Uppmaningar från omvärlden till rebellerna att lämna ockuperat område, och till Rwanda att sluta stödja M23, har klingat ohörda. Kongo, FN-experter och flera västländer anklagade i november 2023 M23 för en massaker på 300 civila. Uppgiften tillbakavisades av rebellrörelsen och Rwanda.

En ny offensiv från M23 senhösten 2023 ledde till att 200 000 människor tvingades fly sina hem. Regeringsarmén tillsammans med FN-styrkan Monusco drev som svar i gång operationen Springbok för att förhindra att gerillan skulle återta Goma eller inta andra städer.

Sedan den östafrikanska styrkan anklagats av Kongo för att inte göra mycket nytta, utan snarare hjälpa rebellerna, beslutade EAC att inte förlänga mandatet. I december 2023 lämnade styrkan landet. I februari 2024 meddelade Sydafrika att dess bidrag till SADC-styrkan totalt skulle uppgå till 2 900 soldater, varav en del redan var på plats.

Kongo bad även FN lämna landet i slutet av 2023 i stället för ett år senare då mandatet egentligen skulle löpa ut.

Samtidigt blev relationen med Rwanda alltmer spänd. USA varnade i februari 2024 för att de båda länderna stod på randen till ett större krig. Det kom bland annat uppgifter om att tunga militära vapen från Rwandas armé används i konflikten på M23:s sida. Protester hölls också i flera städer i Kongo vid såväl FN-kontor som ambassader tillhöriga olika västländer som uppfattas som nära allierade med Rwanda.

Kontakterna till Uganda och Burundi

Relationerna till Uganda, och i viss mån Burundi, innehåller också spänningar. Bägge länderna deltog i kriget 1998–2003, Uganda mest och med stöd till kongolesiska rebeller. Internationella domstolen i Haag (ICJ) fastslog i december 2005 att Uganda hade kränkt Kongo suveränitet. ICJ beslutade i februari 2022 att Uganda skulle betala Kongo 325 miljoner dollar i skadestånd.

2021 kom Uganda och Kongo överens om att ugandiska styrkor skulle få gå in i grannlandet för att bekämpa den islamistiska gerillan ADF. Gruppen har rötter i Uganda men har på senare år begått merparten av sina våldsdåd i Kongo, där flera tusen människor beräknas ha dödats sedan 2003. En ugandisk grupp med band till ADF misstänktes ligga bakom två självmordattentat i Uganda hösten 2021.

Enligt en forskningsrapport från CRG vid New York University och den kongolesiska forskningsinstitutet Ebuteli i juni 2022 har den ugandiska militären delvis deltagit i operationen i Kongo för att skydda oljeintressen kring Albertsjön vid den gemensamma gränsen. Enligt rapporten har Ugandas inblandning bidragit till att Rwanda åter blivit mer aktivt i Kongo.

Regionala samarbeten

Ett närmare samarbete med Rwanda och Burundi om bland annat ekonomiska frågor och kommunikationer sker inom Storsjöländernas ekonomiska gemenskap (fransk förkortning CEPGL), en organisation som bildades 1976 men som inte varit aktiv under alla år av konflikter. Relationerna till Burundi är i dag relativt goda och 2015 slöt de ett avtal om att gemensamt bekämpa de burundiska oppositionella som sökt sin tillflykt till Sydkivu.

Kongo-Kinshasa är medlem av den gemensamma marknaden för östra och södra Afrika (Common Market for Eastern and Southern Africa, Comesa), som syftar till att skapa en tullunion mellan medlemsländerna, samt den regionala samarbetsorganisationen för södra Afrika (Southern African Development Community, SADC). 2022 blev Kongo även medlem av Östafrikanska gemenskapen (East African Community, EAC), som ursprungligen bildades av Kenya, Tanzania och Uganda, men där även Rwanda och Burundi samt Sydsudan och Somalia numera ingår. Sedan 2010 har samarbetet i organisationen fördjupats: arbetskraft och kapital kan fritt röra sig över gränserna och 2017 bildade medlemsländerna en tullunion.

Det finns planer på att ersätta Comesa, SADC och EAC med en ny frihandelszon som skulle omfatta 26 länder: TFTA (Tripartite Free Trade Area).

Kenya

Kongos relation till Kenya fick sig en törn i slutet av 2023 när en kongolesisk regimkritiker meddelande att han skulle skapa en politisk och militär allians med rebellrörelsen M23. Corneille Nangaa, tidigare chef för Kongos valkommission, gav sitt besked i Kenyas huvudstad i Nairobi. Vid sin sida hade han M23:s ledare Bertrand Bisimwa.

Angola och Sydafrika

Angola stödde upprorsledaren Laurent Kabila i det första Kongokriget (1996–1997). Anledningen var att Mobutu i sin tur hade stått på den angolanska rebellrörelsen Unitas sida (se Angola: Utrikespolitik och försvar). När det andra Kongokriget bröt ut 1998 ställde sig Angola åter på Kabilas sida, även den här gången måste stödet i första hand ses som att Angola handlade i egenintresse. Under sonen och efterträdaren Joseph Kabilas år som president (2001–2019) blev förhållandet mellan de två staterna allt mer ansträngt. Det finns också tvistefrågor kring oljetillgångar i havet, som bägge länderna gör anspråk på. Hösten 2018 utvisades eller flydde omkring flera hundratusen kongoleser från Angola där de flesta av dem hade försörjt sig på att gräva efter diamanter.

Kongos viktigaste partner på den afrikanska kontinenten är Sydafrika, mycket beroende på landets medlarroll under inbördeskriget. En lång rad sydafrikanska företag är aktiva i landet.

Vapenembargo

FN har sedan 2003 ett totalt förbud för vapenleveranser till rebellrörelser i Kongo som förnyas årsvis, men vapen strömmar ändå in till miliserna. En särskild expertgrupp, som för FN:s säkerhetsråds räkning övervakar hur förbudet efterlevs, har påtalat att det förekommer samarbeten mellan kriminella ligor och delar av den kongolesiska armén för olaglig utvinning av mineraler, olaglig beskattning av befolkningen och “beskyddarverksamhet”.

Relationerna till andra länder

Kontakterna till den gamla kolonialmakten Belgien var spända under många år och 1990, efter en massaker på demonstranter och studenter, avbröt den belgiska regeringen i protest allt utvecklingsbistånd till landet. Biståndet återupptogs 2001 men förhållandet mellan länderna var fortsatt spänt. Den kongolesiska regeringen anklagade upprepade gånger Belgien för koloniala attityder och undanbad sig tillrättavisningar i människorättsfrågor. Efter valet 2018 förbättrades relationerna. När Félix Tshisekedi besökte Belgien några månader efter det att han installerats som president kallade han Belgien för ”sitt andra Kongo”. Resan var en av många som presidenten företog i ett försök att förbättra Kongos relationer till omvärlden.

Vid ett statsbesök i Kongo 2022 tog Belgiens kung Philippe öppet avstånd från de övergrepp som hans förfäder begick i landet under kolonialtiden och den rasism som präglade styret. Det var första gången en belgisk monark hade gjort det. Han lämnade samtidigt över en kongolesisk mask som tidigare hade förvarats på museum. Det var ett av de 84 000 konstföremål som Belgien har lovat att återlämna till Kongo.

Relationen med Kina har blivit allt viktigare på senare år, inte minst eftersom stormakten är den största investeraren i Kongos eftertraktade och strategiskt viktiga gruvindustri. Under 2023 lovade de båda länderna, i samband med att Tshisekedi gjorde ett statsbesök i Peking, att ingå ett allt närmare strategiskt partnerskap. För Tshisekedi är det också viktigt att Kongo får en större del av vinsten från gruvorna.

I takt med att Joseph Kabila tycktes bli allt mer ovillig att lämna ifrån sig makten, höjde USA tonen mot regimen. USA och EU införde riktade sanktioner mot kongolesiska makthavare som tros ha större delen av sina tillgångar i Europa. Sanktionerna hävdes delvis efter valet 2018.

På senare år har även kontakterna till Turkiet stärkts. I början av 2022 gjorde president Recep Tayyip Erdoğan sitt första statsbesök i Kongo.

I mars 2022 tillhörde Kongo-Kinshasa de 28 afrikanska länder som ställde sig bakom en FN-resolution där Rysslands invasion av Ukraina fördömdes.

Försvar

Försvaret har genomgått stora förändringar sedan Mobuturegimens fall. Det efterföljande försvaret utgjordes till en början av de rebellförband som förde Laurent Kabila till makten men stora nyrekryteringar gjordes också, i synnerhet av personer från Kabilas hemtrakter i Katanga. Senare inlemmades ett större antal Mobutusoldater i armén.

Enligt fredsavtalet 2002 (se Modern historia) har rebellarméer formellt integrerats i det nationella försvaret FARDC (Forces Armées de la République Démocratique du Congo). Bara en mindre del av FARDC:s soldater har fått en riktig militär utbildning och många känner fortfarande starkast lojalitet mot sina gamla rebellbefäl. Åtskilliga arméförband beter sig som rebellstyrkor och gör sig skyldiga till övergrepp mot civilbefolkningen, särskilt i de instabila östra provinserna. Situationen förvärras av att soldaterna har låga löner som ofta inte betalas ut. Enligt bland annat FN är armésoldater ansvariga för ett stort antal brott mot de mänskliga rättigheterna.

FN har militär närvaro i Kongo sedan 1999. År 2010 övergick den dåvarande styrkan Monuc till en så kallad ”stabiliseringsstyrka” under den franska förkortningen Monusco (se Modern historia). Som mest bestod den av nästan 20 000 personer, varav de flesta var soldater och 1 050 poliser.

Om våra källor

FAKTA – FÖRSVAR

Armén
103 000 man (2022)

Flygvapnet
2 550 man (2022)

Flottan
6 700 man (2022)

Militärutgifter i andel av BNP
0,58 procent (2022)

Källor

Kongo-Kinshasa – Ekonomisk översikt

Med sina enorma naturrikedomar av framför allt olika mineral kunde Kongo-Kinshasa vara ett av de mest välmående länderna i världen. Därtill finns väldiga tillgångar på vatten och skog. Men landet har länge präglats av ekonomisk skövling, vanskötsel och väpnade konflikter. Kongo är i dag en av världens mest utblottade stater. Ökad efterfrågan på mineral har dock gjort att tillväxten stärkts, även om den har varierat med världsmarknadspriserna.

En stor del av befolkningen lever på det de odlar för eget bruk och står utanför den formella ekonomin. Under kolonialtiden fanns stora kommersiella jordbruk som ägdes av vita men dessa har i princip försvunnit. I de konfliktdrabbade områdena är alla de människor som drivits bort från sina hem beroende av nödhjälp och annat bistånd för sin överlevnad.

Liksom flera andra länder i Centralafrika klassas Kongo-Kinshasa som ett låginkomstland enligt Världsbankens klassificering av världens länder i fyra olika inkomstkategorier (se alla länder här).

Mycket av den ekonomiska verksamheten pågår i skymundan, utan redovisning eller beskattning, utan insyn och inte sällan olagligt. Det gäller inte minst den lukrativa gruvdriften. En stor del av naturtillgångarna utvinns i områden och av grupper som statsmakten inte kontrollerar. Situationen har blivit något bättre sedan krigsslutet 2003 (se Modern historia) men staten går fortfarande miste om stora rikedomar. Flera initiativ har tagits i omvärlden för att reglera handeln, bland annat görs försök att spåra mineralernas ursprung för att hindra handel med ”konfliktmineral” och ”blodsdiamanter”. Ett problem är att även högt uppsatta företrädare för myndigheter och militären ofta är inblandade i den illegala hanteringen (se vidare Naturtillgångar och energi).

Kongo finns med på det internationella organet FATF:s grå lista över länder som inte gör tillräckligt för att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism, men som aktivt arbetar med FATF för att förbättra situationen.

Under andra världskriget ökade den industriella produktionen och jordbruksproduktionen dramatiskt. Kongo var under krigsåren en viktig leverantör av gummi till de allierade nationerna. När landet blev självständigt 1960 byggde den formella ekonomin till 60 procent på mineralutvinning, främst koppar. I princip alla gruvbolag ägdes, eller kontrollerades, av utländska intressen. Tillverkningsindustrin var relativt väl utbyggd i huvudstadsregionen och i Katangaprovinsen. Under kolonialtiden var det inte tillåtet för kongoleser att äga företag.

Den förre diktatorn Mobutu Sese Sekos misslyckade program att förstatliga landets bolag, i kombination med utbredd korruption och elitens plundring (se Modern historia), ledde till ekonomiskt sammanbrott. I början av 1990-talet ställdes betalningarna in på utlandsskulden som då låg på över 10 miljarder dollar. Själv hade Mobutu enligt senare uppskattningar förskingrat motsvarande 5 miljarder dollar ur statskassan. Under 1990-talet sjönk BNP i snitt med drygt 6 procent per år.

Trots vanskötseln fortsatte inflödet av utländskt bistånd i årtionden, även från Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF). En anledning var att USA såg Mobutu som en viktig allierad mot kommunismen i Afrika. Biståndet drogs in i början av 1990-talet, när kalla kriget upphörde och Mobutus excentriska personkult började framstå som besvärande i västvärlden. Världsbanken förklarade det dåvarande Zaire bankrutt 1994. Den politiska oron på 1990-talet skrämde också iväg många utländska experter och avhöll utländska företag från att investera i landet. Korruptionen gjorde hållbar affärsverksamhet omöjlig. Upplopp och plundringar bidrog till att ekonomin föll samman.

I början av 2000-talet återkom biståndsgivarna sedan ett fredsavtal slutits och den dåvarande presidenten Joseph Kabila hade inlett ekonomiska reformer. Bland annat genomfördes en liberalisering av gruvindustrin. En del beskrev det som en utförsäljning av nationaltillgångar: 2004–2005 såldes 75 procent av koppartillgångarna till utländska intressen.

Vid sidan av Världsbanken hör USA, EU, Belgien och Frankrike till de viktigaste givarna.

Kinas allt starkare närvaro och stora råvaruhunger har väckt oro bland västländerna. Den asiatiska jätten dominerar Kongos strategiskt viktiga gruvindustri.

De väldiga naturtillgångarna fortsätter att locka utländska företag. Men pågående och uppblossande strider påminner ständigt om det osäkra läget. Regeringens legitimitet framstår för många som tveksam. Kongo hamnar i bottenskiktet bland världens länder när Världsbanken rankar risker för investerare (se Demokrati och rättigheter).

Turistsektorn är liten och nästan helt koncentrerad till nationalparken Virunga som är Afrikas äldsta nationalpark. Besökare kan se bergsgorillor och schimpanser i parken men på grund av dess läge i östra Kongo är säkerheten periodvis mycket dålig. Två brittiska turister kidnappades i parken 2018.

Långa perioder av hög inflation har lett till en dollarisering av ekonomin. Amerikanska dollar är den mest efterfrågade valutan i alla sammanhang utom i den vanliga, vardagliga handeln. Sedan millennieskiftet har den ekonomisk tillväxten varit relativt god men ojämn eftersom den är beroende av varierande världsmarknadspriser på olika mineral. Trots den ekonomiska tillväxten har invånarna inte fått det särskilt mycket bättre, en orsak är att befolkningen växer i nästan samma takt som ekonomin.

Under 2020-talet har inflationen, som i så många andra länder i världen, ökat markant. Covid-19 slog också hort mot ekonomin. Kongo tillhörde de länder som fick skuldlättnader och krisutbetalningar från IMF för att bättre kunna hantera den ekonomiska tillbakagång som pandemin innebar.

Om våra källor

FAKTA – EKONOMI

BNP per invånare
586 US dollar (2022)

BNP-tillväxt
6,6 procent (2022)

Total BNP
58 066 miljoner US dollar (2022)

Jordbrukets andel av BNP
17,4 procent (2022)

Industrins andel av BNP
48,6 procent (2022)

Servicesektorns andel av BNP
31,5 procent (2022)

Inflation
8,4 procent (2022)

Statsskulden i andel av BNP
14,6 procent (2022)

Utlandsskuld
10 288 miljoner US dollar (2021)

Valuta
kongolesisk franc

Varuexport
26 200 miljoner US dollar (2022)

Varuimport
12 200 miljoner US dollar (2022)

Bytesbalans
-0,6 miljarder US dollar (2021)

Varuhandeln i andel av BNP
66 procent (2022)

Viktigaste exportvaror
koppar, kobolt, guld, virke, råolja, kaffe och andra jordbruksprodukter

Största handelspartner
Kina, Sydafrika, Belgien och Luxemburg

Mottaget bistånd per invånare
37 US dollar (2021)

Källor

Kongo-Kinshasa – Naturtillgångar, energi och miljö

Gruvbrytning är sedan kolonialtiden hörnstenen i Kongo-Kinshasas formella ekonomi. Kopparproduktionen har gått upp de senaste åren och landet står för mer hälften av världens samlade koboltbrytning. Stora mängder zink, guld, kassiterit, mangan, kadmium, germanium, silver, volfram och columbit-tantalit (coltan) utvinns också. Nästan all el som produceras kommer från vattenkraft.

I årtionden var utländska bolag utestängda från gruvbrytning i Kongo-Kinshasa. En lag som öppnade för internationella aktörer antogs dock 2002 och garanterade investerarnas äganderätt till sina anläggningar och minskade statens inflytande.

Kina dominerar den viktiga gruvindustrin i Kongo. På senare år har dock det afrikanska landet försökt få större del av vinsten från gruvorna.

Inom nästan hela gruvnäringen bedrivs även småskalig, mer eller mindre olaglig brytning. Arbetsförhållandena är livsfarliga och arbetarna tvingas betala en lång rad mutor till polis och militär för att komma in i gruvområdena.

Väpnade grupper har berikat sig på gruvnäringen. Det gäller inte minst i de östliga Kivuprovinserna där främst guld, volfram, coltan och kassiterit (även kallat tennsten) bryts. Utvinningen började i större skala 1996, samtidigt med upproret mot diktatorn Mobutu Sese Seko (se Modern historia). Trots att kriget formellt upphörde 2003 fortsatte den illegala verksamheten i det maktvakuum som uppstod. Både utländska och inhemska rebellgrupper drog nytta av mineralhandeln. Det innebar att centralregeringen fortsatte att gå miste om intäkter och att vinsterna till stor del gick till fortsatta strider. Flera länder, främst Rwanda, Uganda och Zimbabwe som var indragna i inbördeskriget 1998–2003, anklagades i en FN-rapport för brottslig utvinning och plundring av Kongos fyndigheter. Detsamma gällde den kongolesiska armén och landets politiska elit.

Kongo-Kinshasa tros ha bland de största oexploaterade guldfyndigheterna i Afrika, främst i Kivuprovinserna och Ituri. Brytningen sker främst småskaligt och under nästan helt oreglerade former. Olyckor med ett stort antal dödsoffer är vanliga.

Enligt beräkningar smugglas tiotals ton guld ut ur landet varje år, i första hand via Uganda.

Fyndigheterna av kassiterit och columbit-tantalit (coltan) nämns ofta som särskilt drivande i konflikterna i Kongo. Landet har de största kassiterittillgångarna i Afrika och en stor andel av världens coltan. Coltan bryts för utvinning av grundämnena niob och tantal och används i mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning.

Koppar finns främst i den sydöstra provinsen Katanga. Kongo beräknas ha runt en tiondel av världens tillgångar av koppar.

Kobolt är en biprodukt av kopparbrytningen. Kongo-Kinshasa är världens största producent av kobolt och beräknas ha mer än hälften av världens reserver. Efterfrågan drivs främst av elbilsindustrin. Människorättsorganisationer har belyst de mycket svåra, ibland livsfarliga, förhållanden som råder vid koboltbrytningen.

Diamanter finns i huvudsak i Kasaiprovinserna i söder. Kongo-Kinshasa är världens tredje största diamantproducent efter Ryssland och Botswana. Den största delen av brytningen sker med hantverksmässiga metoder. Landet har anslutit sig till den så kallade Kimberleyprocessen, som ska garantera att olagligt utvunna diamanter inte kommer ut på marknaden.

Det finns olja utanför den smala kustremsan vid Atlanten. Råoljan exporteras, eftersom landets enda raffinaderi inte har kapacitet att förädla den. Betydande oljefyndigheter finns också vid de stora sjöarna i öster och omfattande prospektering pågår. Kol bryts men i mindre omfattning.

ENERGIFÖRSÖRJNING

Nästan all energi som förbrukas i Kongo-Kinshasa kommer från hushållens eldning av ved, träkol och avfall. Endast några enstaka procent kommer från vattenkraft respektive olja.

Elektriciteten framställs nästan uteslutande genom vattenkraft. Den mesta av elektriciteten används i gruvindustrin. Endast omkring en femtedel av befolkningen hade tillgång till el 2021, av dessa bor i princip alla i städer eller samhällen. På landsbygden hade endast runt 1 procent el i hemmet.

Om Kongoflodens kapacitet var fullt utbyggd skulle den täcka hälften av det totala behovet av elektricitet i hela Afrika. Men bara omkring tre procent av denna kraftreserv har hittills använts. 2023 enades Kongo och Sydafrika om att förverkliga gamla planer på ett dammprojekt, Inga, som skulle ge sju vattenkraftverk vid Kongofloden. Det rapporteras i så fall bli det största projektet i sitt slag i världen. Sydafrika lider svårt av elbrist.

Organisationen Global Witness varnade 2021 för följderna av ett annat dammprojekt som man menade skulle få svåra ekologiska konsekvenser, då stora delar av nationalparken Upemba riskerar att svämmas över, vilket hotas stora skogsområden och en rad utrotningshotade djurarter.

KLIMAT OCH MILJÖ

Det stora och folkrika Kongo ligger över genomsnittet vad gäller de totala utsläppen av växthusgaser i Afrika söder om Sahara. Någon tydlig utveckling i mängden utsläpp finns inte. Per invånare räknat är utsläppen mycket låga, både för regionen och jämfört med resten av världen.

Kongo har anslutit sig till Parisavtalet från 2016, som syftar till att minska utsläppen av växthusgaser. Landet har lämnat in uppdaterade klimatplaner (NDC) men i likhet med flera av de allra fattigaste länderna i världen och regionen saknar man långsiktig klimatstrategi (LTS) och har inte angett något årtal för när man ska nå nettonollutsläpp.

Klimatutmaningar

Torka och översvämningar orsakar redan i dag stora problem i Kongo-Kinshasa, men i takt med att klimatet förändras väntas svårigheterna att öka än mer. Effekterna kan vara förödande. I maj 2024 orsakade massiva översvämningar stor förstörelse av infrastruktur, åkermark och bostäder, då kraftigt regnfall gjorde att floder och sjöar svämmade över. Enligt FN påverkades närmare 500 000 människor.

Regnskogen i Kongobäckenet är en av de viktigaste kolsänkorna i hela Afrika. Om stora skogsområden skulle huggas ned och våtmarker torrläggas skulle det få svåra konsekvenser långt utanför Kongos gränser. Om inte utsläppen av växthusgaser minskar kan medeltemperaturen i regionen stiga med 2,5 grader fram till år 2050 och till mellan 3 och 5 grader till år 2100. Det väntas regna mer under regnperioderna, medan torrperioderna väntas bli ännu torrare än i dag. Experter påpekar att även små förändringar kan få stora följder för regnskogarnas känsliga ekosystem.

På klimatanpassningsindexet ND-Gain finns Kongo-Kinshasa bland de länder i världen som ligger allra sämst till, både vad gäller hur sårbart landet är för klimatförändringarna och hur illa rustat man är för att bemöta dem.

Om våra källor

FAKTA – ENERGI OCH MILJÖ

Andel av befolkningen med tillgång till elektricitet
21 procent (2021)

Andel av landsbygdsbefolkningen med tillgång till elektricitet
1 procent (2021)

Utsläpp av växthusgaser totalt
56,12 miljoner ton koldioxidekvivalenter (2020)

Utsläpp av växthusgaser per invånare
0,63 ton koldioxidekvivalenter (2020)

Utsläpp av koldioxid totalt
3 026 tusen ton (2020)

Utsläpp av koldioxid per invånare
0,0 ton (2020)

Utsläpp av metangas totalt
35 684 tusen ton koldioxidekvivalenter (2020)

Källor

Kongo-Kinshasa – Jordbruk och industri

Endast en liten del av Kongo-Kinshasa yta är uppodlad trots att landet har stor jordbrukspotential. Odling av kommersiella grödor har minskat sedan 1970-talet och de senaste årens konflikter i kombination med stora interna flyktingströmmar har gjort att många miljoner kongoleser går hungriga. Den tidigare relativt välutvecklade industrisektorn lider fortfarande av följderna av många av ekonomiskt vanstyre.

Omkring två tredjedelar av befolkningen är beroende av inkomster från jordbruket för sin överlevnad. Men minskad produktivitet och konflikter som tvingat många att lämna hem och mark gör att flera miljoner människor inte längre kan försörja sig eller odla sina marker. FN beräknade i oktober 2020 att omkring 21 miljoner kongoleser led av akut matbrist och 3,5 miljoner barn var svårt undernärda.

Kaffe är jordbrukets största exportprodukt. Det odlas i den östra delen av landet, men oroligheterna där har lett till stadigt minskande skördar sedan början av 1990-talet. Palmolja, gummi, frukt, nötter, te och kakao odlas också för exportmarknaden. Jordbruket står för omkring 20 procent av landets BNP.

De viktigaste grödorna för inhemsk konsumtion är kassava, majs, ris, matbananer och jordnötter. Den mesta odlingen sker på traditionellt sätt med handredskap i självhushållande familjejordbruk. De väpnade konflikterna har drabbat jordbruket hårt. Periodvis har inte utsäde och gödningsmedel nått fram till odlarna vilket gjort att dessa inte har kunnat leverera varor till sina kunder. Usla vägar och dåliga möjligheter för transporter har också påverkat jordbruket i en negativ riktning.

Boskapsskötseln är ganska begränsad och förekommer mest i landets östra provinser.

Fisket skulle kunna utvecklas kraftigt men bedrivs ännu främst för husbehov vid floder och sjöar. Kongo-Kinshasa har endast en mycket liten kust mot Atlanten och havsfisket är obetydligt.

Över hälften av landet täcks av skog. År 2002 beslöt regeringen att tills vidare inte utfärda några nya tillstånd för skogsavverkning för att försöka bromsa den skövling som pågick i skydd av krigskaoset. Men regeringen har ingen verklig insyn i vad som händer i skogarna, och den illegala avverkningen fortsätter. Regnskogen i centrala Afrika är viktig för den biologiska mångfalden och för klimatet i världen (se Geografi och klimat samt Jordbruk och industri).

2018 publicerade organisationen Global Witness en rapport om massiv skogsavverkning i Kongo-Kinshasa, till stor del illegal, till bland annat Asien. Året efter släppte Global Witness en ny rapport där organisationen pekar ut tio europeiska bolag som misstänks för att importera illegalt timmer från Kongo. 2023 konstaterades i genomgången Global Forest Review att landet året före stod för den näst största förlusten av skog i världen, över en halv miljon hektar (motsvarar halva Skåne), bland annat för att ge plats åt jordbruk.

Industri

Efter afrikanska förhållanden hade Kongo-Kinshasa tidigare en relativt välutvecklad förädlings- och tillverkningsindustri. Många års ekonomiskt vanstyre knäckte nästan hela sektorn och först under de senaste åren har det gjorts försök att få i gång produktionen igen.

Industrin domineras av gruvnäringen men kongolesiska företag tillverkar också bland annat textilier, byggmaterial, cigaretter, jordbruksprodukter, öl och industrikemikalier, främst för gruvindustrin.

Under 1980-talet gick tillverkningsindustrin på ungefär en tredjedel av sin kapacitet på grund av bristen på utländsk valuta för reservdelar och råvaror, minskad efterfrågan och skadegörelse. Ett par år in på 1990-talet upphörde många fabriker att fungera. Ett uppsving skedde efter krigsslutet 2003, men tillverkningsindustrin besväras av brist på hårdvaluta som gör det svårt att köpa reservdelar till maskinerna, ständiga elavbrott och befolkningens fattigdom – det finns ingen köpstark kundkrets.

Byggbranschen är den industrigren som utvecklas snabbast tack vare stora biståndsfinansierade återuppbyggnadsprojekt.

Fortsatt politisk oro skapade dock problem för industrin. Bryggerijätten Heineken stängde 2016 två fabriker men har fortfarande kvar tillverkning i fem städer. I slutet av 2017 stängde den schweiziska matjätten Nestlé sin fabrik i Kinshasa.

Om våra källor

FAKTA – JORDBRUK OCH INDUSTRI

Jordbrukets andel av BNP
17,4 procent (2022)

Andel av landytan som används för jordbruk
13,9 procent (2018)

Andel av landytan som är skogbevuxen
55,6 procent (2020)

Industrins andel av BNP
48,6 procent (2022)

Källor